

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Prostředí náhradní rodinné péče

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala
Veronika Hanzlíčková

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Prostředí náhradní rodinné péče“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně 15. dubna 2009

.....
Veronika Hanzlíčková

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc., za obětavý přístup a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat mému manželovi za trpělivost a morální podporu a naší dcerce Barunce za všechny noci, které pěkně prospala a nechala mě studovat.

Veronika Hanzlíčková

Obsah

Úvod	2
I. Teoretická část	
1. Náhradní výchovná péče	4
1.1 Rodina v novém tisíciletí a potřeby dítěte	6
1.2 Ústavní výchova jako součást náhradní výchovné péče	9
1.3 Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti	11
1.4 Dílčí závěr	16
2. Prostředí náhradní rodinné péče	17
2.1 Osvojení	17
2.2 Pěstounská péče	22
2.3 Moderní pojetí pěstounské péče	26
2.4 Poručenství a opatrovnictví	28
2.5 Dílčí závěr	30
3. Proces zprostředkování náhradní rodinné péče	31
3.1 Postup zprostředkování náhradní rodinné péče	31
3.2 Přijetí dítěte do rodiny a následná práce s náhradní rodinou	37
3.3 Úloha nestátních organizací	39
3.4 Dílčí závěr	41
II. Praktická část	
4. Rozhovor s pěstovkami a průzkum veřejného mínění	42
4.1 Setkání s matkami-pěstovkami na víkendovém pobytu	42
4.2 Vyhodnocení průzkumu o náhradní rodinné péči	45
4.3 Dílčí závěr	47
Závěr	48
Resumé	49
Anotace	50
Použitá literatura	51
Seznam příloh	52

Úvod

Motto:

V životě muže či ženy existují jen dva přístupy: dá se budovat nebo pěstovat. Stavitelé se mohou svým úkolům věnovat léta, ale jednoho dne přijde okamžik, kdy je jejich dílo hotovo. Pak přestanou konat a obklopí je vlastní zdi. Jakmile budova stojí, život ztratí smysl. Ti, kteří pěstují rostliny, musejí čelit bouřím a změnám ročních dob a zřídka kdy si odpočinou. A na rozdíl od staveb rostliny v zahradě nikdy nepřestávají růst. Neustále si vyžadují zahradníkovu pozornost, a právě to činí z jeho života velké dobrodružství.

Paulo Coelho, Brida

Když jsem nastupovala do svého prvního „opravdového“ zaměstnání, v roli zdravotní sestry, ve státním zařízení pro okamžitou pomoc dětem v nouzi, myslela jsem, že mou hlavní starostí bude péče o fyzické zdraví těchto dětí. Nemýlila jsem se, ale starosti s plochými nohama, nošením brýlí, ráčkováním, roupy a veškami bylo to nejmenší, co děti trápilo. Mnohem častěji jsme společně bojovali s chronickou úzkostí, agresivním chováním, odtazitostí, pomočováním, potížemi s jídlem. Setkala jsem se s mnoha smutnými rodinnými příběhy.

Po několika letech práce s těmito dětmi jsem byla u konce s psychickými silami, změnila jsem povolání a pochopila, že jen dobrá vůle nestačí. Je třeba mít mnoho znalostí a zkušeností, jak pracovat s těmito dětmi a přitom nevyhořet. Je to už několik let, co jsem mimo tento obor a stále mě myšlenka vrátit se do něj přitahuje. Jak píše Paulo Coelho (viz. Motto), jsem asi spíše typ pěstitelky, protože děti jsou pěkná kvítka. Proto jsem si zvolila téma mé bakalářské práce problematiku náhradní rodinné péče. Ráda bych se o této oblasti dozvěděla co nejlépe.

Cílem bakalářské práce je vysvětlit problematiku náhradní rodinné péče, popsat její jednotlivé formy a přiblížit proces zprostředkování náhradní rodinné péče. V praktické části mě zajímaly konkrétní osudy lidí, kteří se v prostředí náhradní rodinné péče pohybují a názory veřejného mínění na otázky z této oblasti.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část obsahuje tři kapitoly. První z nich se zamýšlí nad charakteristikou dnešní rodiny a popisuje stručně problematiku ústavní péče. Také ukazuje budoucí vývoj problematiky náhradní výchovné péče v České republice v nejbližších letech. V druhé kapitole jsem se zaměřila na podrobný popis jednotlivých forem náhradní rodinné péče a jejich specifik. Třetí kapitola je věnována složitému procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Jsou zde vymezeny úkoly jednotlivých orgánů, které se na zprostředkování podílejí a podrobně popsán jeho postup.

V praktické části popisují setkání s matkami – pěstounkami, kterým jsem položila několik otázek, týkajících se jejich práce. Také jsem provedla malý průzkum o náhradní rodinné péči mezi veřejností.

Při zpracování bakalářské práce jsem použila **metodu obsahové analýzy dostupných materiálů** a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů. Dále pak jsem použila **metodu rozhovoru** a připravila **dotazník** s jeho vyhodnocením.

I. Teoretická část

1. Náhradní výchovná péče

Na celém světě státy i nadnárodní instituce vymýšlejí modely, když model rodiny selže, jak podpořit děti, aby žily ve zdravých poměrech, s dostatkem vody, jídla, lásky a otevřených možností ve vzdělání. Seznam těchto legitimních nároků dohromady tvoří uznávanou Chartu práv dítěte. Rozumný člověk vidí v dítěti pokračování rodu, dokončení vlastního díla, budoucí moudrost, přinášející prosperitu celé společnosti, a také se pro to vše nasazuje. Nestačí však klasiky obhajující právo na splnění základních potřeb dítěte jen citovat a hlásit se k nim. Důležité je konat, upravit jak jednotlivý přístup, tak zejména celý systém. Postavit se proti zakořeněným stereotypům a institutům. Pošle-li sociální pracovník a soudce dítě z dysfunkční rodiny na celé období dětství a dospívání do ústavní péče, oba naplňují zákon. Přesto se proti osudu dítěte těžce prohřešují. (M. Černá, e – informační bulletin SKOK, březen 2007)

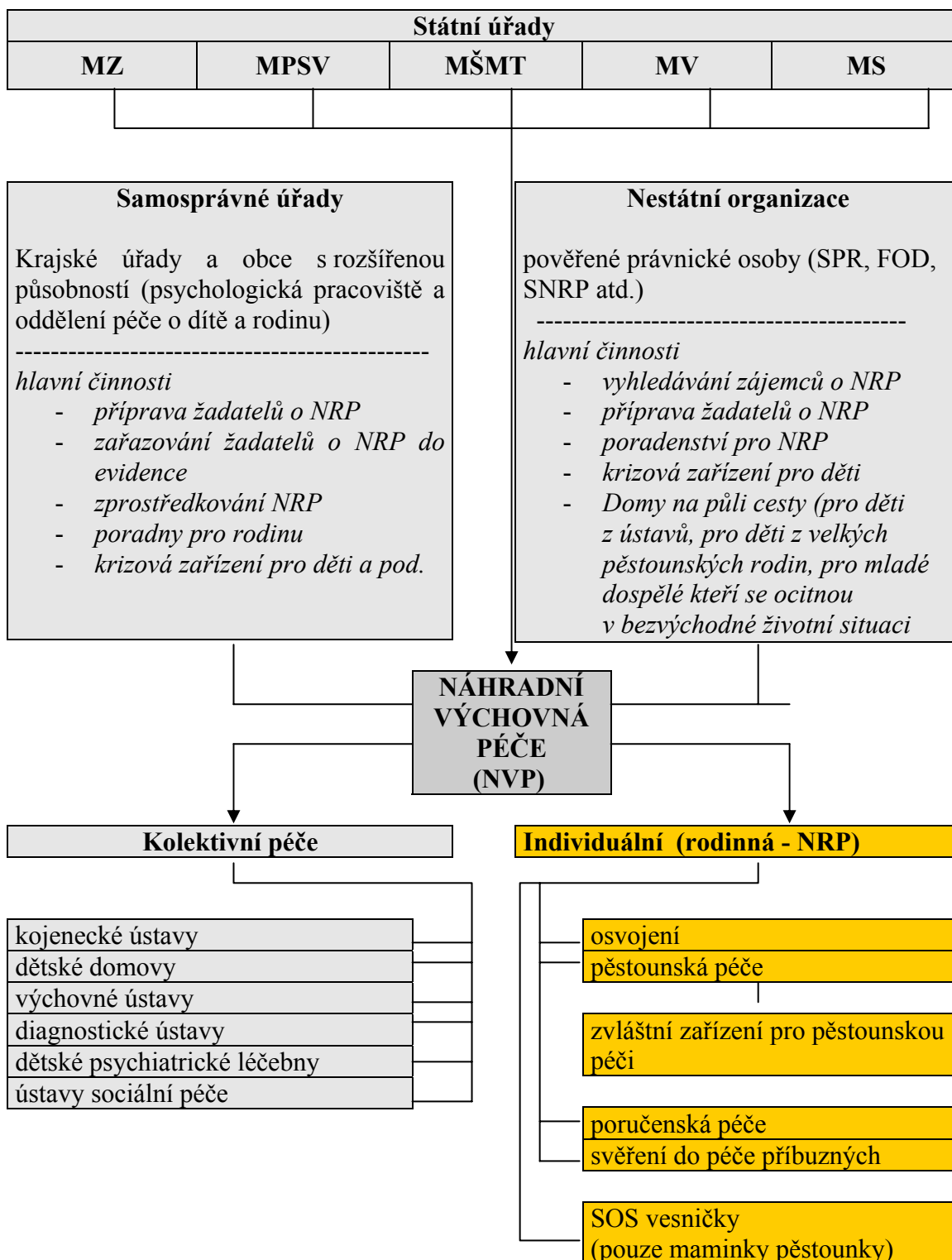
Náhradní výchovnou péči (NVP) v ČR má v kompetenci pět resortů, a to především v závislosti na věku dítěte a jeho zdravotním stavu. Dalšími účastníky v systému NVP jsou zejména krajské úřady, obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí a nestátní organizace – pokud jsou pověřeny právními osobami.

Veškeré vztahy, vazby, formy, kompetence, zodpovědnost, v systému NVP uvádějí:

- Zákon o rodině č. 210/1998 Sb.
- Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.
- Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.
- Zákon o životním a existenčním minimu č. 110/2006 Sb.
- Zákon o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb.
- Zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb.

Celý systém NVP je poměrně složitý, pro přehlednost uvádím následující znázornění systému náhradní rodinné péče, který ukazuje formy NVP a základní vnější vazby mezi zúčastněnými právními subjekty. Hlavní činnosti jsou uvedeny pouze u samo – správných úřadů a nestátních organizací, kde dochází k přímým kontaktům se zájemci a později žadateli o NRP, viz. kapitola o procesu zprostředkování náhradní rodinné péče.

(Opatřil a kol., Průvodce nových rodičů, 2008, s. 6 – 7)

Použité zkratky:

MZ - Ministerstvo zdravotnictví
MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV - Ministerstvo vnitra

MS - Ministerstvo spravedlnosti
SPR - Sdružení pěstounských rodin
FOD - Fond ohrožených dětí
SNRP - Středisko náhradní rodinné péče

1.1 Rodina v novém tisíciletí a potřeby dítěte

Patřím do generace, které se podařilo oslavit rok 2000 a vstoupit tak do nového tisíciletí. Pamatuji si, že svět vzhlížel k tomuto roku, který je vlastně stejný jako kterýkoliv jiný, s nadějí na veliké pozitivní změny a zároveň i s obavou. Předpokládalo se, že dojde minimálně k celosvětovému zhroucení počítačové sítě nebo rovnou ke konci světa. Nestalo se tak a přece, když pomínu naděje na pozitivní změny, se svět pro mne změnil. Jako bych žila v jiném prostoru a čase, rychlejším a nestálejším. Nejsem sama, říká mi to více lidí. Hledáme odpověď na otázku: Pro jaký svět máme připravit naše potomky?

Svět věcí i lidí už dnes-a ještě více v budoucnosti-bude bezpochyby procházet rychlými změnami, budou to změny vědecké a technické, změny celého životního prostředí, stejně tak jako změny nároků a požadavků. Z toho plyne, že:

Vychováváme děti pro svět, který neznáme a jeho konkrétní přesnou podobu dnes nemůžeme určit. Nároky povolání budou tou měrou jiné, jak se mění technologické postupy – a ty se mění každým rokem, a totéž platí pro všechny ostatní aspekty společenského života.

Vychováváme děti pro svět, který bude mnohem složitější, ale v mnohém i rozpornější, než je ten dnešní. Už dnes má mladý člověk před sebou možnost i nutnost volby mezi mnoha alternativami, pokud jde o povolání a všechny jeho aktivity.

Svět věcí i lidí už dnes-a ještě více v budoucnosti-bude „rozsáhlejší“. Cestování mezi vzdálenými zeměmi a světadíly je běžné, ba často nezbytné. Z toho opět vyplývají dva následky:

Vychováváme děti nejen pro svou rodinu a pro svou obec, jak tomu bylo v historii lidstva, ale pro společenství rozsáhlé a složitě organizované. Tím více potřebují emoční zakotvení, tím více potřebují pevný bod v širokém dění.

Vychováváme děti ve světě, kde každé z nich bude žít životem individuálně podstatně odlišným. Dříve lidé snáze sdíleli své zkušenosti, protože je čerпали z podobných situací, dnes je každý víceméně sám a musí se, se svou životní situací, také samostatně vyrovnávat. (Langmeier, Krejčířová, Vývojová psychologie, 2006, s. 323)

Vychováváme generaci, která musí být tvořivá, aby se vyrovnala s neurčitostí budoucího světa. Nacházet nová řešení, hledat nové informace, objevy, postupy-v tom je naděje pro budoucnost.

Se složitostí a rozporností světa se vyrovná jen ten, kdo je na jedné straně kritický, na druhé straně snášenlivý: umět rozlišovat, vybírat, hodnotit, vědět, že se můžu sám mýlit, být tolerantní k názorům druhých-to by měli rodiče učit své děti.

Z rozsáhlých společenských vztahů vyplývá nutnost vychovávat děti v emoční jistotě a hodnotové pevnosti. Učit děti respektu k druhým a k porozumění pro jejich

odlišnosti. Jen tak lze překonat mezigenerační odstup, etnické rozdíly, najít cestu k lidem jiného přesvědčení a umožnit soužití lidí.

Z individuální odlišnosti situace každého jedince vyplývá nutnost přijmout vlastní nezávislost, naučit se osobní zodpovědnosti. Dítě má poznávat, že svými činy může prospívat i škodit druhým, stejně jako druzí pomáhají nebo škodí jemu. (Langmeier, Krejčířová, Vývojová psychologie, 2006, s.324)

V proměnách světa se mění i rodina-její rozsah a struktura, bohatství vztahů. Mění se dělba práce v rodině, mění se formy rodinného soužití, kvalita partnerských vztahů, hodnotové řebříčky. Změny se jistě budou dále prohlubovat, při značné diferenciaci sociálních skupin, preferencí hodnot či životních stylů je domněnka, že v budoucnu bude převládat rozmanitost rodinných struktur. Budou existovat rodiny nukleární, široké, multigenerační, rozvedené, znovusezdané.

Za základ rodiny je však potřeba považovat **funkční rodinu**, která dá každému dítěti do života to, co mu pomůže prožít život v rovnováze.

Podle Bakošové (Bakošová, Sociální pedagogika jako životná pomoc, 2008, s.110)) je **funkční rodina** charakterizovaná takto:

- Má jasnou hierarchii zodpovědnosti.
- Členové rodiny na sebe berou ohled, respektují se.
- Existuje v ní pevná koalice mezi intimitou a potřebou odevzdání se.
- Hovoří v ní každý sám za sebe, komunikace je živá, aktivní, je v ní dialog.
- Rodina je otevřená pro nové myšlenky, pro nové řešení problémů.
- Atmosféra je v ní příjemná, je v ní hodně humoru.
- Členové rodiny si v ní dávají najevo potěšení ze vzájemných vztahů.
- Chod domácnosti zvládají všichni členové bez problémů.
- O závažnějších problémech rozhodují rodiče tak, že se drží dohodnutých pravidel. Dětem je umožněno, aby s rodiči diskutovaly, a při konečném rozhodnutí se bere do úvahy jejich názor.
- Manželé jsou si ve vzájemných vztazích věrní, mají potěšení ze vzájemné sexuality.
- Udržují společenské kontakty s rodinou i s přáteli.

Z funkční, zdravé rodiny vychází i splnění základních životních potřeb dítěte. Jak potřeb biologických – potrava, teplo, ochrana před úrazem, apod., které musí být plně uspokojeny, aby malé dítě mohlo vůbec přežít, tak i základních životně důležitých potřeb psychických, má-li se vyvíjet v osobnost psychicky zdravou a zdatnou.

Jsou to:

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů.

Takovým přívodem podnětů se organismu umožňuje, aby se naladil na žádoucí úroveň aktivity. To znamená, že se dítě nebude nudit ani že nebude soustavně podněty přetěžováno.

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.

Kdybychom všechno dění ve svém okolí vnímali jen jako náhodné, vznikl by z toho chaos a ničemu bychom se nemohli naučit. Jde tedy o základní potřebu umožňující učení.

3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů.

Náležité uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jeho osobnosti.

4. Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.

Z náležitého uspokojení této potřeby vychází zdravé vědomí vlastního já. Toto vědomí je podmínkou pro to, aby si člověk mohl na své vývojové dráze osvojit užitečné společenské role a stanovit si hodnotné cíle pro svá snažení.

5. Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy.

Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, mezi nadějí a beznadějí, mezi životním rozletem a zoufalstvím.

(Matějček, Co děti nejvíc potřebují, 1994, s. 37 – 38)

Základní lidské potřeby jsou společné všem lidským bytostem bez rozdílu pohlaví, rasy, věku. Jejich uspokojení vede k tomu, že se cítíme i fungujeme dobře (v činnostech i vztazích), že se cítíme tělesně, psychicky a sociálně v pohodě.

Uspokojování nebo neuspokojování základních lidských potřeb v dětství je naprosto klíčové pro to, jakým člověkem se jedinec nakonec stane. I když důsledky nemusí být vidět na první pohled a také se nemusí projevovat okamžitě, jednou se v plné síle projeví. (Kopřiva a kol., Respektovat a být respektován, 2007, s.189 – 191)

Teorie základních lidských potřeb může pomoci rodičům i učitelům a obecně všem vychovatelům uvědomit si, že když je chování dítěte v pořádku, má nejspíš opravdu to, co potřebuje. Naopak, když se dítě nechová správně, takzvaně zlobí, pravděpodobně něco vážně v uspokojení jeho potřeb. Porozumět příčinám nevhodného chování je první krok k jejich odstranění.

Ústavní výchova jako součást náhradní výchovné péče

„Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péčí, soud ústavní výchovu zruší.“ (Zákon o rodině, č.210/1998 Sb. §46)

Tam, kde rodina přestala plnit svoji funkci, nastupuje pomoc společnosti, která je zárukou náležitě péče o dítě a uspokojování jeho potřeb. Při rozhodování o formě náhradní výchovné péče o dítě je třeba vždy vycházet z jeho individuální situace a klást důraz na blaho dítěte. Přesto v současném systému náhradní výchovné péče jsou tyto děti umisťovány především do ústavní péče.

Ústavní výchova představuje v České republice **jednu z forem náhradní výchovné péče**. Již od svého zavedení v 50. letech 20. století se stala předmětem kritiky řady odborníků. Především je vytýkáno, že dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení je dítě deprivováno, sociálně izolováno od své původní rodiny a může se u něj projevit syndrom ústavní závislosti.

Z psychologického hlediska je ústavní výchova vhodná pouze jako přechodné řešení po odebrání dítěte z rodiny, než je pro něj nalezena jiná vhodná rodina nebo než se dítě může vrátit zpět do původní rodiny. Soud je proto povinen před jejím nařízením vždy zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zabezpečit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní.

O ústavní výchově rozhoduje soud na návrh obce s rozšířenou působností, návrhem však není vázán a smí rozhodnout i bez podání návrhu. Ústavní výchova je nařizována dětem mladším 18 let v případech, kdy je jejich výchova vážně ohrožena či narušena nebo pokud rodiče z jiných vážných důvodů nemohou dětem zabezpečit výchovu.

V případech, kdy je nutné zajistit dítěti bezodkladnou ochranu (ocitlo se bez jakékoliv péče, jeho život je vážně ohrožen nebo narušen), může soudce nařídit, aby bylo dítě předáno do ústavní péče nebo do péče jiné fyzické osoby. Musí rozhodnout bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od podání. Předběžné opatření obecně trvá po dobu tří měsíců od jeho nařízení.

Ústavní výchova zaniká rozhodnutím soudu, pokud pominuly důvody pro její nařízení nebo pokud dítě dosáhlo zletilosti. Soudním rozhodnutím může být prodloužena až o jeden rok do 19 let věku dítěte. (www.civilia.cz/ustavniochrannavychova.html)

Do roku 1991 představovala ústavní péče prakticky jedinou možnou formu etopedické práce s dětmi, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Pak byla zavedena náhradní rodinná péče, jako alternativa k ústavní péči. Přesto ústavní péče zůstává základem převýchovného procesu. Česká republika tak dlouhodobě vede v žebříčku počtu dětí vyrůstajících v ústavech. Náš stát díky udržování tohoto systému porušuje práva dětí, za což nás opakovaně oprávněně kritizují mezinárodní instituce.

Česká republika ročně vydá přibližně 10 miliard korun za výchovu dětí v ústavní péči, přitom náklady na dítě v pěstounské péči jsou čtyřikrát nižší, než náklady na dítě v dětském domově. Průměrné náklady na dítě spojené se systémem ústavní výchovy pak podstatně zvyšuje pobyt dětí v kojeneckém nebo ve výchovném ústavu, který je ještě mnohem nákladnější než pobyt dítěte v dětském domově. (Závěry vyplývající z dokumentu s názvem „Péče o děti odebírané z biologické rodiny v ČR“, Liga lidských práv 2007)

Počty dětí v ústavních zařízeních (resort MPSV, MŠMT, MZd):

- **Celkem cca 21 – 22 000 dětí.**
- **Zařízení sociálních služeb** (domovy pro osoby se zdravotním postižením) cca 11 000 - 12 000.
- **Školská zařízení** (dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy) 7 000 - 7 500.
- **Zdravotnická zařízení** (kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3let) cca 1 800.
- **Celkový počet dětí, které jsou v ústavních zařízeních na základě rozhodnutí soudu** (ústavní výchova, ochranná výchova) 9 269 dětí (k 1. 1. 2008) – zbývající počet dětí je v ústavních zařízeních umístěn na základě žádosti zákonných zástupců (většinou děti v zařízeních sociálních služeb).

1.3 Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti

Vláda na svém zasedání dne 19. ledna 2009 schválila **Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti - základní principy**.

Materiál je dalším krokem v procesu sjednocování systému péče o ohrožené děti. Tvorba materiálu byla koordinována Ministerstvem práce a sociálních věcí v rámci Meziresortní koordinační skupiny, v níž jsou zastoupena ministerstva podílející se na péči o ohrožené děti (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra a ministr pro lidská práva a národnostní menšiny) a zástupci samosprávy (Asociace krajů ČR a Svaz měst a obcí ČR).

Ministerstva pro místní rozvoj a financí zatím odmítají účast, neboť se domnívají podle slov Bc. Sophie Dvořákové (MPSV, odbor rodinné politiky, konference 2008), že se jich tato problematika netýká. Do kompetencí Ministerstva pro místní rozvoj však spadá chráněné bydlení a finance se prolínají všim.

Koordinační skupina se skládá ze dvou osob z ministerstev, většinou náměstek a ředitel odborů. Za MPSV to je MUDr. Marián Hošek a RNDr. Petr Nečas. Vedle meziresortní koordinační skupiny byl vytvořen i panel expertů, který bude připravovat podklady pro meziresortní koordinační skupinu. Jsou v ní zástupci státní správy, samosprávy, akademických obcí, náhradní rodinné péče, nestátních neziskových organizací, úřadu vlády a ústavů sociální péče.

Přestože jednotlivé resorty dlouhodobě usilují o zkvalitňování práce s ohroženými dětmi, tyto aktivity jsou nekoordinované a někdy dokonce protichůdné. Předpokladem pro jakoukoliv zásadní změnu je překonání vzájemného resortního vymezení a nastolení společných postupů.

Základní principy:

1. Orgán sociálně - právní ochrany dětí (OSPOD) jako činitel prevence, podpory a pomoci

V mnoha místech je OSPOD vyřazen z řešení situace v postižených domácnostech, neboť jeho kontakt s nimi je z nedostatku kapacit omezen na kontrolní a represivní řešení krizových situací. OSPOD se musí stát pomocníkem v nouzi, nikoliv obávaným represivním orgánem.

2. OSPOD a další subjekty systému péče o ohrožené děti pracují v terénu

V současné době není podíl terénní práce s rodinou na výkonu sociálně-právní ochrany dětí optimální. Pracovníci mají někdy málo informací a poznatků o reáliích života svých klientů a rodin. Tento stav nastává i v důsledku nedostatečné kapacity pracovníků pro práci s klientem. Často absentuje multidisciplinární spolupráce na úrovni terénu, dělení klíčových kompetencí a sdílení informací mezi jednotlivými odborníky v systému péče o ohrožené děti. Je nutné zvýšit kapacity OSPOD a vytvořit systém multidisciplinární spolupráce.

3. Efektivita je v prevenci a spolupráci

Náklady na péči o ohrožené dítě jsou vysoké, neboť je upozaděn význam preventivních opatření, spolupráce se školami, zdravotnickými zařízeními, nestátními neziskovými organizacemi a dalšími subjekty. Náklady na pozdní zásah ve složité situaci jsou násobně vyšší, než včasná prevence. Jedna koruna vynaložená na prevenci má hodnotu sta korun vynaložených na nápravu, rehabilitaci, terapii, výstavbu a udržování ústavních zařízení.

4. Všestranná podpora lidských zdrojů zaručí dobrou práci ve prospěch ohrožených dětí

Vzdělání a dobře zaplacení pracovníci v oblasti péče o ohrožené děti, kteří mají k dispozici supervizi a metodické postupy, odvedou lepší práci, než vyhořelí pracovníci bez adekvátních nástrojů, zpětné vazby, hodnocení práce a odměňování na základě výkonu.

5. Dítě má vyrůstat v biologické rodině, pokud to není v rozporu s jeho zájmem

Všechny formy ústavní péče by měly být nejzazším alternativním a dočasným řešením pro ohrožené děti. Klíčovým nástrojem je prevence a účinné ozdravení rodiny, dále především podpora pěstounské péče.

6. Dítě má právo na spoluúčast a vyjádření svého názoru

Podcenění systematické a citlivé diagnostické práce psychologů, sociálních pracovníků a dalších odborníků; kteří mohou zjistit skutečné důvody chování dítěte i důležité aspekty fungování rodiny, vede k rozhodnutím, která nejsou v souladu s osobností dítěte a jeho preferencemi.

K naplnění základních principů jsou navržena opatření:

1. Charakter péče

Řízení péče o ohrožené děti

Musí být sjednoceny postupy všech pracovníků v péči o ohrožené děti bez ohledu na rezortní příslušnost, zřetelně rozděleny kompetence a zajištěna vymahatelnost součinnosti resortů a subjektů systému.

Multidisciplinární spolupráce

Klíčovým úkolem je zpracovat metodiku návaznosti jednotlivých složek péče o dítě nastavující model, kdy zodpovědný pracovník OSPOD (tzv. klíčový pracovník) vede klienta a jeho rodinu a koordinuje spolupracující tým. Tento pracovník navrhuje další postupy práce s klientem a rodinou a přibírá ke spolupráci další subjekty, které mají vliv na život ohroženého dítěte. Koordinuje práci multidisciplinárního týmu, vede dokumentaci o rodině, sestavuje individuální plány pro rodinu (nebo matku či otce či jiného zákonného zástupce dítěte) a navrhuje podpůrná opatření, pokud klient/rodina nespolupracují.

Síť garantovaná státem

Naprosto nezbytná je dostupnost informací pro rodinu a dostupnost vhodné péče ve všech fázích procesu práce s ohroženým dítětem.

Individuální plán pro rodinu

Každá rodina (popř. matka či otec a dítě) bude mít svůj individuální plán, který sestavuje klíčový pracovník, a každé rodině bude k dispozici efektivní poradenství.

Komunitní plánování

Na úrovni obcí je nutné zajistit systém spolupráce na principech komunitního plánování, které zajistí propojení služeb a jejich dlouhodobou finanční udržitelnost.

Prevence a náhradní ústavní výchova

Důraz na prevenci selhání rodiny a předcházení rizik zajistí dítěti vyrůstat v pro něj nejlepším možném prostředí. Znamená to přesměrování peněz a lidských zdrojů v sociální sféře a vytvoření systému efektivní prevence s cílem snížení počtu dětí v ústavní výchově. Chceme snížit celkový rozsah institucionalizované péče s průběžným posilováním alternativních modelů péče. **Budeme přitom klást důraz na posilování podílu a větší motivaci pěstounských rodin.**

Práce s rodinou

Dojde-li ke krizové situaci a zásah zvenčí do rodiny se jeví jako nezbytný, musí být problém primárně řešen s dítětem a jeho širší rodinou. Teprve tehdy, jsou-li vyčerpány všechny možnosti pro stabilizaci rodinného prostředí a ty nevedou k nápravě, lze přistoupit k jiným opatřením. **Znamená to společnou filozofii práce s ohroženým dítětem pro všechny dotčené resorty uvedenou do praxe legislativně i metodicky.**

Sjednocení rodiny – právo dítěte na kontakt s rodiči

Pokud je dítě umístěno mimo svou rodinu, je nutné tento stav vnímat jako přechodný a všechna opatření zaměřit na návrat dítěte do ozdravené rodiny. Pokud není možný stabilní a bezpečný život dítěte v rodině, je nutné garantovat jeho právo na kontakt s rodiči, který bude pro dítě bezpečný a povede ke zdravému vývoji jeho osobnosti. Zároveň je nezbytně nutné sledovat, zda kontakt s původní rodinou není pro dítě ohrožující. **Znamená to vypracování metodiky závazné pro všechny resorty na bázi Úmluvy o právech dítěte.**

2. Legislativa

Změna příslušných zákonů je jedním z pilířů sjednocení systému péče o ohrožené děti. Revize a následné sladění stávajících zákonů by měly stanovit filozofii přístupu k ohroženému dítěti a způsob multidisciplinární spolupráce.

3. Financování

Transformace si vyžádá posílení finančních prostředků v systému péče o ohrožené děti. **Peníze budou přesměrovány od materiálních investic k lidem pracujícím v sociální sféře (i v rámci ústavní péče).**

Vypracování konceptu **sociálního bydlení** zajistí dětem pocházejícím ze sociálně ohrožených rodin právo na život v rodině a vlastní rozvoj.

4. Lidské zdroje

Nové vymezení sociální péče

Prosazujeme nové **vymezení sociální práce** např. zařazením pracovníků OSPOD mezi terénní pracovníky (nikoliv mezi úředníky veřejné správy). Chceme pozvednout sociální práci, popř. definovat postavení pracovníka OSPOD jako „**koordinátora (manažera) sociálně-právní ochrany dětí**“, který ve spolupráci s dalšími subjekty péče o ohrožené děti vede proces stabilizace rodiny a dítěte.

Zajištění dostatku erudovaných terénních pracovníků a služeb SVP (střediska výchovné péče) vytvoří větší prostor pro prevenci a předcházení ústavní výchově.

Vzdělávání všech pracovníků péče o ohrožené děti

Chceme zjistit systém vzdělávání a supervize v týmech i supervize případové a individuální. Vzdělávání bude rozděleno pro pracovníky s klienty a pro vedoucí pracovníky v oblasti vedení, manažerství aj.

Proškolení by měli být i soudci (změna praxe opatrovnických soudů) a další odborníci rozhodující ve věcech ohrožení dítěte.

Standardy péče o ohrožené děti

Průřezovým mezirezortním úkolem je potom zpracování **standardů péče o ohrožené děti**, tj. vytvoření určité kvalitativní normy závazné pro všechny pracovníky systému péče o ohrožené děti a zakotvení práce **tzv. klíčového pracovníka**, který by plně odpovídal za práci s dítětem a jeho rodinou.

Národní akční plán

Na tento materiál naváže **Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti**, který bude vládě předložen do 30 června 2009. Národní akční plán bude obsahovat zcela konkrétní úkoly vyplývající z výše uvedených témat, včetně termínů pro jejich splnění.

Mezi tyto principy patří:

- preference péče o děti v rodinném prostředí před péčí ústavní a tím snížení počtu dětí v ústavních zařízeních,
- prohloubení preventivní práce s ohroženými rodinami a snížení počtu dětí odejmutých z péče rodičů,
- individuální přístupy a multidisciplinární práce na úrovni terénu,
- aktivnější zapojení dětí a jejich rodin do řešení jejich vlastní situace.
(Sezemský, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 1/2009)

1.4 Dílčí závěr

Žijeme ve světě rychlých proměn, co platilo před pár desítkami let, dnes již neplatí. V proměnách času se **mění i rodina** – její struktura, rozsah, bohatství vztahů. Tyto změny budou zřejmě ještě výraznější, přesto rodina jako základní jednotka stále přetrvává a **je nezastupitelná v plnění základních životních potřeb dítěte**. Rodina předává dítěti modely chování, jistotu, zázemí, sebedůvěru, vytváří vztah dítěte vůči ostatním lidem, vůči světu i sobě samému.

V prvé řadě **rodiče odpovídají za péči o dítě** a jeho další vývoj. Teprve pak nastupuje **pomoc společnosti**. Ta přebírá odpovědnost a snaží se najít řešení, které je ve své podstatě pro dítě co nejvýhodnější. Předním úkolem zákona o sociálně – právní ochraně dětí je **sanace rodiny** (obnovení narušených funkcí rodiny), aby zájmy dítěte byly plně uspokojovány v jeho rodině, i když mnohdy za přispění sociální sféry, nevládních organizací, apod. V případě se ani tak rodiče nemohou, nechtějí nebo neumějí o dítě postarat, přichází ke slovu **náhradní výchovná péče**. Je rozdělena na **ústavní péči** a **náhradní rodinnou péči**, která by měla mít před ústavní vždy přednost.

Ústavní výchova je formou náhradní kolektivní péče. Ústavní zařízení jsou rozdělena podle věku dětí, jejich fyzických a psychických schopností a podle důvodů, pro které byla ústavní výchova nařízena.

Náhradní rodinná péče znamená, že jsou děti vychovávány náhradními rodiči v prostředí, které se podobá životu v přirozené rodině. Jednotlivé formy náhradní rodinné péče a postup při jejím zprostředkování budou podrobně popsány v kapitole druhé a třetí.

Systém péče o ohrožené děti v České republice byl opakovaně a dlouhodobě kritizován ze stran mezinárodních organizací pro vysoké počty dětí umístěných v ústavní péči a pro malou podporu jiných forem alternativní péče. Proto dochází v současnosti k **transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti** a k **vytvoření Národního akčního plánu**, který přijme účinná opatření k podpoře, zvýšení a posílení náhradní rodinné péče na úkor péče ústavní. Také posílí preventivní snahy ke snížení výskytu dětí zbavených svého rodinného prostředí v důsledku sociálních problémů nebo jiných krizových situací a k zajištění toho, že umístění do ústavní péče je pouze na nejkratší možnou dobu.

2. Prostředí náhradní rodinné péče

Jedním ze základních práv dítěte je právo na to mít svou rodinu a šťastně v ní vyrůstat. Ne vždy to je však možné. Při rozhodování o formě náhradní péče o dítě, od osvojení přes pěstounskou péči až k ústavní výchově, je v konkrétním případě nutné vzít v úvahu **individuální situaci dítěte**.

Nejčastějšími formami náhradní rodinné péče jsou osvojení, pěstounská péče, poručenství a opatrovnictví.

2.1 Osvojení

Doposud je vžitý spíše dříve používaný termín *adopce*. Osvojení je v našem státě nejvyšší možnou a nejčastěji realizovanou formou náhradní rodinné péče. Osvojením získávají lidé, kteří se rozhodli převzít dítě do této formy NRP, stejná práva, ale i povinnosti, jaká mají ke svým dětem biologičtí rodiče. Pro tyto však rodičovská práva a povinnosti (rodinné právo pro ně dnes používá termín *rodičovská zodpovědnost*) zanikají a v plném rozsahu přecházejí na osvojitele.

Zákon o rodině v platném znění rozlišuje dvě základní formy osvojení neboli adopce:

- **Osvojení 1. stupně**, častěji také jako **osvojení prosté** či **zrušitelné**.

Toto osvojení může soud v budoucnu z důležitých důvodů na návrh osvojitele nebo osvojence zrušit. Donedávna u zrušitelného typu osvojení platilo, že se v tomto případě osvojitelé nezapisovali do knihy narození příslušné matriky a následně do rodného listu dítěte jako jeho rodiče. Od poloviny roku 2006 však platí novela zákona o rodině, která stanovuje, že při osvojení prostém dochází nově k uvedení osvojitelů v rodném listě dítěte jako jeho rodičů

- **Osvojení 2. (myšleno vyššího) stupně, nebo také osvojení nezrušitelné**

Po pravomocném rozhodnutí soudu již osvojení jako akt nelze zrušit, nabytá rodičovská práva a povinnosti osvojitelů k dítěti jsou trvalá, stejně jako práva a povinnosti dítěte vůči osvojitelům. Protože se jedná o závažné a nezvratné rozhodnutí se zásadními důsledky pro celý následující život, lze takto osvojit jen dítě starší jednoho roku. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.42)

V případě obou forem osvojení dítě získává příjmení osvojitelů. Osvojením vzniká po právní stránce mezi dítětem a osvojiteli příbuzenský vztah. Osvojit v ČR lze zatím pouze dítě nezletilé, objevují se však informace o připravovaném záměru právně zakotvit možnost osvojení také občanů plnoletých s jejich souhlasem. Osvojit dítě může manželská dvojice, jeden z manželů, pokud s tím druhý manžel souhlasí, a také manžel/manželka rodiče dítěte. Ve výjimečných případech může dítě osvojit i osoba žijící dlouhodobě bez partnera, tzv. *samožadatel/samožadatelka*.

Možnost osvojení se týká jen dítěte, které je tzv. *právně volné*, tedy u něho rodiče/zákonní zástupci podepsali písemný souhlas s tímto právním aktem. Tento písemný souhlas mohou udělit rodiče nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Shoda zákonné lhůty na rozmyšlenou s obdobím šestinedělí zde není náhodná. Tento souhlas se uděluje před soudem nebo před orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dříve oddělení péče o děti) na úřadech obcí s rozšířenou působností (městských úřadech, magistrátech). Většinou se jedná o podpis souhlasu s osvojením k neurčitým (tedy v tu chvíli ještě nevybraným) žadatelům. Před soudem však lze vyslovit i souhlas s tím, aby dítě bylo osvojeno konkrétními osobami, které mohou biologičtí rodiče i sami navrhnout. V případě souhlasu k osvojení předem neurčenými žadateli provádí výběr uchazečů vhodných pro osvojení konkrétního dítěte příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. To je spádový krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) nebo Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Druhým způsobem, jak se stane dítě *právně volným*, je dlouhodobý nezájem rodičů o jeho osobu. To znamená, že rodiče v průběhu několika měsíců neprojevují o dítě, které se nenachází v jejich péči, žádný zájem. Nenevštěvují jej, ani se nesnaží získat informace o jeho zdravotním stavu, psychickém vývoji a celkovém prospívání.

V případě nezájmu rodičů rozlišujeme dva typy:

Žádný zájem od počátku života dítěte. Příklad: útěk matky z porodnice bez dítěte. Následuje alespoň dvouměsíční absence jakékoliv snahy o kontakt s dítětem a získání informací o jeho stavu a vývoji. Lhůta daná zákonem je zde nižší než v následujícím případě, tak aby novorozeně mohlo vyrůst již od útlého věku v náhradní rodině, bez dalšího pobytu v dětských zařízeních.

Kvalifikovaný nezájem. Pro vyslovení tohoto typu nezájmu soudem je nutné se o dítě a jeho vývoj podstatně nezajímat po dobu alespoň šesti měsíců od jeho předání/odebrání do péče jiné osoby či pověřeného zařízení.

Někdy dochází ke sporným situacím, ovšem konečné zhodnocení závažnosti nezájmu či dostatečnosti zájmu o dítě je vždy na zvážení soudu. Biologičtí rodiče mají jako účastníci řízení právo se jednání soudu zúčastnit a k navrhovanému výroku o nezájmu se vyslovit.

V případě podepsání souhlasu rodičů s osvojením či vyslovení nezájmu o dítě soudem je následně možno dítě předat do osvojení vhodným žadatelům o zprostředkování náhradní rodinné péče. Biologičtí rodiče pak účastníky soudního řízení o osvojení už nejsou, a tak je před nimi zajištěna anonymita budoucích osvojitelů.

Podle statistických dat posledních patnácti let počty zájemců o osvojení dětí spíše kolísají a nikterak se dramaticky nezvyšují, což je překvapující s ohledem na nárůst počtu neplodných párů.

O osvojení u nás ve velké většině usilují lidé, kteří děti mít nemohou. Zásadním problémem je však nepoměr mezi požadavky potenciálních osvojitelů a charakteristikami právně volných dětí. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.44 – 46)

Mezinárodní osvojení

V oblasti zprostředkování mezinárodního osvojení působí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (dále Úřad) na základě **Haagské úmluvy**. Tato vstoupila v platnost 1. května 1995 a pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. června 2000.

Cílem této Úmluvy je:

- vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem,
- vytvořit systém spolupráce mezi smluvními státy zajišťující, aby byly tyto záruky respektovány, a tak se předcházelo únosům, prodeji a obchodování s dětmi,
- zabezpečit ve smluvních státech uznávání osvojení uskutečněných v souladu s Úmluvou. (RP, k 8. 9. 2008)

Úřad zajišťuje osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky, žádný jiný subjekt není oprávněn osvojení do ciziny a z ciziny zprostředkovat. Úřad jako ústřední orgán nejen zprostředkovává mezinárodní osvojení, ale v této oblasti také poskytuje informace o českém právu v oblasti osvojení a poskytuje také všeobecné informace, jako např. statistiky, standardní tiskopisy, hodnotící zprávy, apod. V oblasti mezinárodního osvojení má Úřad také za úkol usnadňovat, sledovat a urychlovat řízení o osvojení.

Zprostředkování mezinárodních osvojení dětí z ciziny

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je oprávněn zprostředkovat mezinárodní osvojení pro žadatele z České republiky. Žadatelé musí podat žádost o osvojení podle zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Žadatelem o mezinárodní osvojení se může stát žadatel dvěma způsoby, buď může výslovně žádat přímo zprostředkování mezinárodního osvojení nebo může dát souhlas k zařazení do evidence Úřadu v případě, že mu nebude zprostředkováno osvojení v ČR.

Poté co je žádost zařazena do evidence Úřadu, začíná podle přání žadatelů proces zprostředkování mezinárodního osvojení. Žadatelé musí uvést Úřadu specifikaci dítěte, které by chtěli osvojit, tj. věk, rasu, zdravotní stav, pohlaví a zemi, ze které má dítě pocházet. Podle přání žadatelů jsou dotázány vybrané členské státy Úmluvy a podle požadavků druhé strany jsou upraveny materiály žadatelů, přeloženy na náklady žadatelů do příslušného jazyka a odeslány ústřednímu orgánu vybraného státu. Poté probíhá proces zprostředkování osvojení v tom konkrétním vybraném státě, který by měl žadateli vybrat dítě a zaslat jeho materiály Úřadu, který je postoupí žadatelům.

Pokud žadatelé budou souhlasit s vybraným dítětem, Úřad udělí žadatelům souhlas k osvojení tohoto konkrétního dítěte. Orgány přijímajícího státu udělí souhlas k osvojení dítěte v jejich domovském státě a podle práva daného státu je rozhodnuto o osvojení dítěte. Poté, co nabudou tato rozhodnutí právní moci, je možné dítě ve státu původu vyzvednout a vycestovat s ním do České republiky. (www.umpod.cz)

Zprostředkování mezinárodních osvojení dětí do ciziny

V problematice mezinárodního osvojení je aktuálním problémem následná péče, tzn. monitorování situace dítěte, které odejde s budoucími osvojiteli do zahraničí. Žadatelé o osvojení dítěte z ČR se s žádostí o zařazení do evidence obrací na Úřad prostřednictvím ústředního orgánu země, kde mají obvyklé bydliště. Žádost musí obsahovat náležitosti dle zákona č. 500/2004 Sb. správního řádu včetně příloh, musí být předložena v českém jazyce. Další proces zprostředkování dítěte do zahraničí je podobný jako u zprostředkování z ciziny. Podléhá však přísnějším pravidlům než před rokem 2006, kdy došlo k tragickému úmrtí českého dítěte v péči adoptivních rodičů ze Švédska.

Nově Úřad vyžaduje:

- podrobnou psychologickou zprávu o posouzení osobnosti žadatele, včetně vyšetření se zaměřením na odhalení případné psychopatologie,
- písemný souhlas žadatelů s prováděním kontrol svěřeného dítěte do předadopční péče v termínech stanovených Úřadem.

Pokud se pro vhodné zahraniční žadatele najde konkrétní dítě, Úřad je o tomto neprodleně informuje prostřednictvím ústředního orgánu přijímajícího státu a zasílá oznámení o vhodnosti obsahující zdravotní a psychologickou zprávu o dítěti, prohlášení o osvojitelnosti, vyhodnocení vhodnosti žadatelů, aktuální fotografii dítěte. Na základě tohoto oznámení mohou žadatelé projevit zájem o seznámení s dítětem.

Úřad domluví termín návštěvy dítěte a žadatelé stráví s dítětem asi týden. O průběhu návštěvy je vypracována zpráva a žadatelé jsou povinni Úřadu sdělit, zda mají zájem o svěřením dítěte do své péče. Pokud ano, oba ústřední orgány vydají podle čl. 17 Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení souhlas s pokračováním řízení. Po vycestování s dítětem do přijímajícího státu jsou jeho ústřední orgány povinny zasílat Úřadu zprávy o prošetření dítěte v rodině a kvalitě poskytované péče, a to v pravidelných intervalech.

Po 6 měsících umístění dítěte v rodině a po předložení 3 zpráv mohou budoucí osvojitelé podat žádost k Úřadu na vydání rozhodnutí o souhlasu s osvojením dítěte v cizině. O této žádosti se rozhoduje ve správním řízení. Úřadu je uložena podle § 25 odst. 9 ohlašovací povinnost, a to vůči obecnímu úřadu s rozšířenou působností, příslušnému matričnímu úřadu, krajskému úřadu a ministerstvu.

Ke dni 19. 12. 2008 měl Úřad v evidenci 60 dětí a 147 žadatelů z 8 zemí.

V minulém roce se objevil v knihkupectví **román Terezy Boučkové Rok kohouta**, ve kterém autorka popisuje život své rodiny a vlastní negativní zkušenost s adopcí dvou romských chlapců. Kniha je velmi otevřenou zpovědí, v níž volá po celospolečenské diskusi o adoptcích. V rozhovoru pro Lidové noviny (20. 8. 2008) říká: „Zákony o adopci by se měly změnit. Nebo ty adopce snad ani vůbec nedělat.“

Podle esejistky Aleny Wagnerové (reakce na článek 20. září 2008, LN) z názorů Terezy Boučkové vyplývá, že: Náhradní rodina je pro ni rodina umělá, nepřirozená, sociální rodičovství nemůže nahradit pravé rodičovství biologické, protože v něm chybí hlas krve, který biologické rodiče instinktivně vede ke správné výchově potomků, v nichž se sami mohou poznat, jelikož jim nejsou geneticky cizí. Děti adoptivní jsou děti svými biologickými rodiči nechtěné a tato jejich nechtěnost je příčinou jejich deprivace, která je nepřekonatelným a neodstranitelným deficitem, takřkajíc osudem, který dítě determinuje k nezařaditelnosti do normálního života, což se po jeho krátkém rozkvětu v dětství s plnou silou projeví v pubertě. Genetická výbava přitom podle Boučkové určuje člověka z devadesáti procent, jen deset je dáno výchovou a prostředím. Psychologové, kteří tvrdí, že láskyplná náhradní péče v rodině všechny deficity upraví, se podle Terezy Boučkové hluboce mýlí a klamou adoptivní rodiče.

Autorka A. Wagnerová, která má podobnou zkušenost matky adoptivních dětí, z ní vyvozuje však zcela odlišné závěry a Tereze Boučkové oponuje: Já sama jsem jako adoptivní matka dvou dětí měla často pocit, že sociální mateřství je v určitých aspektech jednodušší než mateřství biologické. Alespoň v našem okolí se těšilo značné podpoře a uznání, že jsme se „cizích dětí ujali“. Jako určitá výhoda mi připadalo i to, že nikdy nepodlehnu pokušení hledat v našich dětech podobnosti s námi, nebo je dokonce vyžadovat, ale že budu muset pozorně čekat, jaké vlohy a schopnosti se v nich projeví. Pocit cizoty jsem s nimi nikdy neměla. Vztah k dítěti se vytváří spolužitím, ne porodem, řekla mi moje matka, když jsme naše první dítě adoptovali. Nakonec nám ale naše děti podobné jsou. Nesly a nesou si v sobě „pach stáje“, jak tomu říkáme, v níž vyrostly.

Rodičovství, ať už biologické nebo sociální, je ovšem rizikovým povoláním vždycky. Biologické rodičovství není žádnou zárukou, že se tvořivé dílo výchovy vydaří. Vztah k dítěti není automaticky dán nějakým hlasem krve, ale postupně se vytváří. Nejen adoptivní, i biologické rodiny ve výchově selhávají. Ovšem být počat, narozen a vyrůst v intaktní, laskavě důsledné a milující rodině je velký životní dar.

Tolik krátká citace z velmi pěkného, inspirativního článku „Rodičovství je rizikové povolání.“ Myslím, že takovéto polemiky s různými úhly pohledu na náhradní rodinnou péči jsou velmi užitečné a budoucím náhradním rodičům mohou pomoci v rozhodování.

2.2 Pěstounská péče

Pěstounství je druhou základní formou náhradní rodinné péče. Druhé místo zaujímá zejména díky počtu dětí, u kterých je u nás každoročně realizována.

I když je obecně uváděno, že osvojení je nejvyšší forma NRP, pro mnoho dětí je to však jediné vhodné řešení. Za současné právní úpravy a v případě absence institutu pěstounské péče by všechny děti, které nejsou právně volné, ale z různých důvodů nemohou vyrůstat v biologické rodině, musely zůstat v ústavní péči. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, str. 46)

V praxi rozlišujeme dva základní typy pěstounské péče: individuální a skupinovou.

Individuální pěstounská péče

Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí (rodina nemusí být úplná). Pěstounem se může stát osoba, která poskytuje záruku řádné výchovy a se svěřením dítěte do pěstounské péče souhlasí.

Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá však k dítěti vyživovací povinnost s výjimkou, že se o dítě stará prarodič, kde tato povinnost vzniká.

Pěstoun má právo zastupovat dítě pouze v omezeném rozsahu, především v běžných každodenních záležitostech. Při zásadních rozhodnutích v životě dítěte se však pěstoun neobejde bez souhlasu zákonného zástupce dítěte, zpravidla jeho biologického rodiče. Příkladem může být plánovaný lékařský zákrok, volba druhu studia či školy, vydávání cestovních dokladů, apod. Teoreticky lze dítěti v pěstounské péči se souhlasem zákonných zástupců přidělit příjmení pěstounů, podle současné právní úpravy je to však poměrně obtížné. Jestliže se pěstoun domnívá, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu s potřebami dítěte, může se v předmětné záležitosti domáhat rozhodnutí soudu. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.48)

Také vyživovací povinnost k dětem svěřeným do pěstounské péče nadále náleží jejich biologickým rodičům nebo jiným osobám povinným výživou k dítěti, kterou určí soud. Toto výživné je poukazováno příslušnému orgánu-úřadu práce, který vyplácí pěstounovi příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pěstounovi také náleží za výkon PP měsíční odměna za každé svěřené dítě, jako měsíčně se opakující dávky. Novela zákona č.117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, platná od 1. června 2005, přináší také pěstounům, kteří pečují o tři a více dětí nebo o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené, tzv. „odměnu pěstouna ve zvláštních případech“ Ta mimo jiné pěstounům zaručuje, že za ně stát bude platit sociální a zdravotní pojištění. Vedle těchto dvou dávek se pěstounům poskytuje podle zákona o státní sociální podpoře také jednorázová dávka – příspěvek při převzetí dítěte do PP. Lze také za splnění určitých podmínek poskytnout příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zachovává i po dosažení jeho zletilosti, kdy PP již skončila, nejdéle však do 26. roku jeho věku za předpokladu, že jde o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která mu byla pěstounem. Stejný nárok platí i pro odměnu pěstouna.

Pěstounská péče končí ze zákona zletilostí dítěte, může však být zrušena rozhodnutím soudu z důležitých důvodů, zejména tehdy pokud PP neplní svůj účel nebo jestliže o to požádá pěstoun. Pěstounská péče se vykonává v domácnosti pěstouna nebo v zařízení PP, které mohou podle zákona o SPO zřizovat obce a kraje v samostatné působnosti a také nestátní subjekty.

Od klasické formy pěstounské péče bývá v praxi oddělována jedna její zvláštní forma, a to náhradní výchova realizovaná příbuznými dítěte, tzv. příbuzenská pěstounská péče. Tu vykonávají především prarodiče. V menší míře potom tety a strýcové dítěte, výjimečně i starší sourozenci, případně jiní, vzdálenější příbuzní.

Pěstounství prarodičů má však svá určitá specifika. Podle Matějčka (1999) bývá u PP vykonávané prarodiči spíše problémem v přemíře lásky a shovívavosti než v jejím nedostatku. Také jsou méně ochotni vyhledat pro svěřené děti odbornou pomoc, i když by jí bylo potřeba. Bývají méně přístupní přijetí pomoci a nabídce předání zkušeností ze strany jiných pěstounů a různých svépomocných sdružení.

Pěstouni-prarodiče ve srovnání s klasickými pěstouny vykazují častější sklony k extrémnímu přístupu k biologickým rodičům dítěte, což je samozřejmě způsobeno společnou životní historií rodiny a silným emočním podtextem tohoto specifického vztahu. V případě potřeby nedokáží dostatečně zajistit důslednou regulaci jejich vzájemného kontaktu.

Jako problematické je rovněž vnímán zpravidla vyšší věk pěstounů-prarodičů. Obtížněji se stávají pro své svěřence odpovídajícími identifikačními vzory a životními rádci či inspirátory.

Podle Bubleové a Kovaříka (1999) tvoří příbuzenská forma zhruba jednu třetinu všech realizovaných pěstounských péčí. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.49)

Skupinová pěstounská péče

Skupinová PP je realizována v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách. V prvním případě se jedná o velké pěstounské rodiny, kde je v péči kromě vlastních biologických dětí ještě několik dalších dětí, většinou velké sourozenecké skupiny. Kapacita těchto rodin však není neomezená, objevují se tendence předimenzovat množství dětí v rodině, což ovlivňuje celkovou kvalitu jejich péče. V současné době se jako nejvyšší doporučený počet dětí v jedné rodině (včetně plnoletých, které dále v rodině žijí) udává počet 6, max. 8. Doplnění pěstounské rodiny s osmi dětmi o další by psycholog pro NRP v zásadě neměl doporučit a pro dítě by se měla hledat vhodnější (menší) rodina.

SOS dětské vesničky mají specifikum v osobě pěstouna, figuruje zde jen matka pěstounka, přestože v současnosti se zavádí i možnost pěstounství manželských párů v SOS vesničce, zkušenosti již mají v některých evropských zemích (Polsko, Finsko). Pěstounka musí projít standardním psychologickým vyšetřením pro žadatele o zprostředkování NRP na příslušném krajském úřadě, dále musí splnit požadavky: trestní a morální bezúhonnost, věk 30-45 let, minimálně výuční list a dostatek síly a energie pro vytvoření nové rodiny přijatým dítětem.

Na rozdíl od individuální pěstounské péče se do SOS vesničky dostávají celé sourozenecké skupiny dětí. Mnohdy individuální pěstoun nemá dost kapacity na péči o 5 přijatých sourozenců. Vesničky tuto možnost nabízejí, neboť je matce poskytována materiální i odborná podpora a také sociální podpůrná síť. Nová matka přijme svou první sourozeneckou skupinu v počtu 2-4 dětí a společně procházejí adaptačním obdobím. Po nějaké době (minimálně po půl roce od přijetí prvních dětí) se žádá znovu o zařazení matky do registru pěstounů a matka tak může přijmout další sourozeneckou skupinu. Po druhém příjmu tak rodinu tvoří matka a 5-6 dětí. Více dětí matka nepřijímá, i když jsou i výjimky. Většina dětí přichází do SOS vesničky z dětských domovů, kojeneckých ústavů a v poslední době z Klokánků. Děti pocházejí z nefunkčních rodin a nesou si ze zmíněného prostředí následky, problematické vzorce chování, extrémní emoce, strachy. Přestože ve výchově dětí chybí úloha otce (v SOS vesničce se však s mužským vzorem mohou potkat správce, pedagog vesničky, apod.) výsledky 30-ti letého výzkumu vesniček (Bubleová, Matějček, Ryšavý a kol.), ukázal, že i výchova samostatné matky je pro budoucí život dítěte smysluplná, přínosná a snižuje riziko delikvence. V současnosti jsou v ČR tři SOS vesničky- Dětská vesnička Doubí, Dětská vesnička Chvalčov, Dětská vesnička Mediánky, ve kterých žije 23 matek s 94 dětmi. (www.sosvesnicky.cz)

Vykonává-li pěstoun PP v těchto zařízeních, je odměňován podle zákona o SPO a tato odměna se posuzuje jako plat. Jsou poplatníky pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle zákona č. 589/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a z toho pro ně vyplývají jejich nároky z nemocenského a důchodového pojištění.

Hostitelská péče

V pěstounské péči se může objevit termín hostitelská péče, který však v zákoně o rodině není vymezen. Jedná se o příležitostné návštěvy (víkendy, svátky, prázdniny) dětí pobývajících v ústavním zařízení, které nemohou být z různých důvodů umístěny v NRP, v rodinách příbuzných či jiných zájemců, kteří chtějí dítěti touto formou pomáhat. O umožnění těchto návštěv nerozhoduje soud, ale ředitel příslušného ústavního zařízení, ve kterém je dítě umístěno. Nemůže však rozhodnout sám, je povinen (podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí) toto uvolnění dítěte konzultovat s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí navíc od 1. 6. 2006 umožňuje sociálním pracovníkům z příslušných obecních úřadů v rámci zhodnocení vhodnosti krátkodobého pobytu dítěte u jim neznámých, neprověřených žadatelů požádat o vyšetření těchto osob příslušný krajský úřad. Ty však standardní žádost o zprostředkování NRP nepodávají a krajský úřad také v tomto případě nevydává

žádné správní rozhodnutí. Dojde pouze k vyjádření psychologa k předpokladům těchto lidí pro výkon hostitelské péče, pak příslušný úřad rozhodne o povolení návštěv. Stát na hostitelskou péči nepřispívá.

Hostitelská péče nemůže dítěti vynahradit potřebu rodinného zázemí, přesto může nabídnout významné podněty a zážitky. Nejvhodnějším statutem pro hostitele by mohla být pozice tety a strýce. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.66 – 68)

2.3 Moderní pojetí pěstounské péče

Ve většině západních států se osvědčil systém tzv. profesionální pěstounské péče. Jedná se o velice rozvinutou pěstounskou péči poskytovanou na základě odborné partnerské spolupráce mezi sociálním pracovníkem, odborníky, pěstouny a biologickou rodinou. Moderně pojaté pěstounství má řadu výhod, a to jak pro pěstouny a sociální pracovníky, tak v konečném důsledku pro děti. Dítě totiž v téměř žádném případě nevychovává ústav, nýbrž náhradní rodina, která prošla speciálním školením a má dobrou sociální a odbornou podporu. Dítě tak vyrůstá ve fungujícím rodinném prostředí, kde se mu dostává přijetí, zájmu a lásky. V některých případech se s pomocí odborných sociálních pracovníků mohou původní rodiče připravit opět převzít zodpovědnost za svoje děti, přičemž pěstouni s nimi v tomto procesu aktivně spolupracují.

Jedná se stále o tutéž pěstounskou péči, ale lépe organizovanou a podporovanou. Tyto systémy (profesionální) pěstounské péče najdeme ve Velké Británii, Irsku, Finsku, Švédsku, Francii, Kanadě, v dalších západních zemích, ale také ve Slovinsku apod. (Mgr. Petra Vrbotská, Moderní péče, 2005, s.8 – 9)

V České republice je tato nová forma (či podskupina) PP zavedena novelou zákona 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, platná od 1. 6. 2006 pod názvem pěstounská péče na přechodnou dobu.

Specifickými znaky PP na přechodnou dobu v porovnání s ostatními typy NRP je:

- umístění dítěte na základě souhlasu biologických rodičů,
- prvotní účast a spolupráce s biologickou rodinou,
- zachování možnosti návratu dítěte do biologické rodiny.

Jakým skupinám dětí by měl být tento typ pěstounské péče určen:

- děti, které mají vlastní biologickou rodinu či alespoň jednoho z rodičů a tato rodina se nachází z vážných důvodů v dočasné krizi,
- děti mladých, nezralých matek, které zatím nejsou schopny plnit zodpovědně svou rodičovskou roli,
- děti drogově závislých matek, které potřebují určitý čas na doléčení,
- děti žijící v rodině dlouhodobě nefunkční,
- děti, jejichž rodina je dlouhodobě vážně ohrožena pobytem jednoho či obou rodičů ve výkonu trestu,
- děti, které náhle onemocní závažnou nemocí a jejichž rodina či jeden z členů-obvykle matka-tuto zátěž dočasně nezvládá,
- děti vykazující masivní a dlouhodobější poruchy chování,
- děti, které jsou vráceny z neúspěšné formy NRP.

Z této charakteristiky je zřejmé, že výkon pěstounské péče na přechodnou dobu klade na uchazeče opravdu vysoké nároky. Odtud také vychází požadavek na rozsah přípravy budoucích „profesionálních“ pěstounů, který je co do délky podstatně větší než příprava většiny osvojitelů či pěstounů. Diskutuje se také o vzdělávání na vyšších odborných či dokonce vysokých školách v samostatném studijním oboru.

Je však třeba neopomíjet námitky a zdrženlivost mnoha zkušených odborníků z praxe vůči zbrklému a nepřipravenému zavádění tohoto modelu převzatého z anglosaských zemí. Problematičnost PP na přechodnou dobu vidí především již ve vymezení označení – po určitou dobu, dočasně a přechodně. Dále pak v nalezení vhodných adeptů, kteří by měli mít za sebou bohatou výchovnou zkušenost. A měli by být natolik osobnostně vybaveni, aby zvládli i mnohdy problematická, z hlediska obecně lidského přístupu a používaných komunikačních strategií poměrně náročná a vysilující jednání s biologickými rodiči dítěte. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s.62)

V roce 2002 vstoupil v platnost zákon o ústavní výchově (zákon č.109/2002), který zřizoval institut tzv.smluvních rodin. Jednalo se v podstatě o rodiny profesionálních pěstounů, kteří by vykonávali PP na přechodnou dobu, ovšem se svolením a pod metodickým vedením příslušného diagnostického ústavu. Tento institut byl však pro výrazné nedostatky Ústavním soudem dne 30. 6. 2004 zrušen.

2.4 Poručenství a opatrovnictví

Novela zákona o rodině z roku 1998 vnesla do našeho práva termín **poručenství**. Je zvláštní formou pěstounské péče, kdy se poručník stává zákonným zástupcem dítěte, nevzniká však mezi nimi ze zákona takový poměr, jaký je mezi rodiči a jejich dětmi.

Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že rodiče:

- dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- nemají způsobilost k právním úkonům.

Poručník nezletilého vychovává, zastupuje a spravuje jeho majetek místo jeho rodičů, plní své úkoly ze zájmu o dítě a se zřetelem na společenský význam této funkce. On i dítě má nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako by šlo o péči pěstounskou. Poručník podává soudu zprávy o osobě poručence a jeho vývoji a prospívání, zpravidla v ročních intervalech. V důležitých rozhodnutích týkajících se svěřeného dítěte musí dojít ke schválení soudu (př.: změna státního občanství, souhlas s důležitými lékařskými úkony, církevní záležitosti, apod.), biologičtí rodiče se o souhlas nežadají.

Poručníkem se může stát osoba doporučená samotnými rodiči, pokud takto nikdo nebyl doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných či osob blízkých dítěti, popř. jinou fyzickou osobu. Nemůže-li být ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán SPO. Ten také činí neodkladné úkony v zájmu dítěte, dokud není dítěti poručník ustanoven.

Na vztahy poručníka a dítěte přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

Soud poručníka odvolá, pokud se stane k výkonu této funkce nezpůsobilým nebo porušuje své povinnosti. Může ho zprostit výkonu i na jeho návrh. V případě rozvodu manželů poručníků soud posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali oba rozvedení manželé, v opačném případě jednoho z nich poručenství zprostit.

Poručenství zaniká v těchto případech:

- úmrtí poručence nebo poručníka,
- dosažení jeho zletilosti, příp. uzavření manželství u osoby poručence starší 16 let,
- osvojení poručence,
- alespoň jednomu z rodičů je vrácena plná způsobilost k právním úkonům,
- zrušení pozastavení či zbavení rodičovské odpovědnosti alespoň u jednoho z rodičů.

Další formou náhradní rodinné péče je **opatrovnictví**. Soud ustanoví opatrovníka v případě střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte, při ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a v dalších případech, kdy je to v zájmu dítěte potřeba. Opatrovníkem lze ustanovit i orgán SPO.

Soud rozhoduje o ustanovení opatrovníka usnesením, v němž vymeze rozsah práv a povinností k dítěti, s ohledem na důvody, pro které byl dítěti opatrovník ustanoven. Opatrovník není zákonným zástupcem dítěte, odpovídá jen za rozhodnutím stanovená rodičovská práva a podléhá doзору soudu. Funkce opatrovníka skončí provedením úkonu, pro který byl ustanoven, popřípadě skončením řízení, v němž nezletilého zastupoval.

2.5 Dílčí závěr

Mezi formy náhradní rodinné péče patří osvojení, pěstounská péče, poručenství a opatrovnictví.

Při **osvojení** přijímají žadatelé opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiče. To vystihuje základní rozdíl mezi osvojením a pěstounskou péčí. Dítě získává příjmení osvojitelů. O osvojení rozhoduje na návrh osvojitelů soud. Rozlišujeme dva druhy osvojení – **zrušitelné a nezrušitelné**.

V případě, že se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi původu, nebo naopak vhodné dítě pro žadatele o osvojení, je možné osvojení dítěte do ciziny a z ciziny, tj. **mezinárodní osvojení**. Základním právním předpisem je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. V České republice je zprostředkovatelem mezinárodního osvojení Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.

Další formou náhradní rodinné péče je pěstounská péče, která je státem řízená a kontrolována a zajišťuje hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Pěstoun zastupuje dítě v běžných každodenních záležitostech, v ostatních ho zastupují i nadále biologičtí rodiče. V současnosti byl zřízen institut **pěstounské péče na přechodnou dobu**, v zahraničí též zažitý výraz **tzv. profesionální pěstounské péče**. Jedná se o stejnou pěstounskou péči, avšak lépe organizovanou a podporovanou. Klade se větší důraz na práci s původní biologickou rodinou. S tímto typem pěstounské péče ještě není v naší zemi mnoho zkušeností.

Pěstounskou péči můžeme ještě rozdělit na individuální nebo skupinovou, podle typu zařízení, kde se pěstounství uskutečňuje. V tomto typu péče se ještě objevuje výraz **hostitelská péče**. Ta však není v zákonu o rodině vymezena. Jedná se o příležitostné návštěvy či pobyty dětí, které nemohou být umístěny u osvojitelů nebo pěstounů, v rodinách zájemců. Hostitelská péče nemůže nahradit rodinné zázemí, ale může dítěti pomoci získávat nové zážitky a podněty.

Dalšími formami náhradní rodinné péče je **poručenství a opatrovnictví**. Poručníka ustanoví soud většinou z řad osob blízkých rodině dítěte v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručník má větší práva a povinnosti k dítěti než pěstoun.

Ve srovnání s poručníkem opatrovník nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu. Soud vymezí rozsah práv a povinností s ohledem na důvody, pro které byl opatrovník ustanoven.

3. Proces zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče je počátkem procesu zajišťování náhradní rodinné péče dětem, kterým neposkytuje potřebnou péči z různých důvodů jejich vlastní rodina. Je velmi odpovědnou činností, která je z tohoto důvodu vyhrazena pouze orgánům sociálně – právní ochrany tak, aby s ohledem na zájem dítěte nemohlo v žádném směru dojít ke zneužívání této činnosti v neprospěch dítěte. (Novotná, Burdová, Zákon o sociálně – právní ochraně dětí, s.78)

Zákon stanoví úkoly Ministerstvu práce a sociálních věcí, Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, krajům a obcím s rozšířenou působností. V oblasti náhradní rodinné péče působí také nestátní neziskové organizace, které svou činnost vykonávají na základě pověření a v mezích zákona.

3.1 Postup zprostředkování náhradní rodinné péče

Rozhodnutí

Už na samém začátku má každý žadatel svůj vlastní velmi osobní důvod, proč začal přemýšlet o osvojení či pěstounské péči, a také se každý nachází v jiné osobní a rodinné situaci. Zpočátku se zdá, že nejdůležitější je, aby měl žadatel hlavně rád děti a měl určité zázemí. Většinou se předpokládá, že umění být dobrým rodičem máme všichni nějak v krvi, a tak když je dobrá vůle, musí to přece dobře dopadnout. Je to však jen předpoklad, zde je potřeba si opravdu vyjasnit jaký jsem a co by pro můj život znamenalo přijetí opuštěného dítěte. Zjistit jak moc se liší moje představy, přání od skutečnosti a jak moc mne ovlivňují iluze a předávané mýty.

Mnohé zahraniční i naše výzkumy a zkušenosti ukazují, že náhradní rodinná péče o děti, které nemohou žít trvale nebo dočasně se svojí rodinou, je svým způsobem zvláštním oborem v oblasti pomáhajících profesí. Pěstouni i osvojitelé potřebují poznat svoji roli náhradního rodiče, získat porozumění pro děti, o které pečujeme, a vybavit se dovednostmi a znalostmi, jak dobře svoji roli a péči o dítě zvládnout. (NATAMA, Průvodce pro pěstouny, 2006)

Podle A.Škoviery jsou výchozím a nenahraditelným předpokladem pro náhradní rodičovství (ne však předpokladem dostačujícím) osobnostní kvality, v nichž stojí na předním místě psychická stabilita, altruismus, komunikativnost a prosociálnost. Významný je aktivní postoj k životu a světu, který nestojí a nepadá se získáním dítěte.

Za příznivé se považuje, pokud je motivace pro náhradní rodičovství identifikovatelná a realistická a není vázaná na osobní a osobnostní handicap (život bez partnera, neplodnost páru, smrt dítěte, apod.), ani není výsledkem náboru. Navzdory jistým rizikům je pozitivním faktorem, pokud je součástí rodiny i vlastní, biologické dítě. Důležité je i přijetí dítěte v rámci širší náhradní rodiny. Významnými podpůrnými faktory dobrého náhradního rodičovství jsou též víra v Boha a vzdělávání se v problematice náhradního rodičovství, zvláště jde o vnitřně motivované rozšiřování odborných poznatků z oblastí vývojové psychologie, výchovy a psychopatologie. (Škoviera, Dilemata náhradní výchovy, 2007, s.66 - 67)

Podání žádosti

Pokud žadatel došel k přesvědčení a pevnému rozhodnutí stát se náhradním rodičem navštíví **obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě svého trvalého bydliště**, a to odbor sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení péče o rodinu a děti či oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Zde proběhne úvodní rozhovor se sociální pracovnící pro náhradní rodinou péči. Rozhovor je zaměřen na důvody, motivaci žadatelova rozhodnutí, druh rodinné péče, představy o dítěti- jakého by mělo být věku, pohlaví, etnika apod. Dále vysvětlí další potřebné náležitosti k podání žádosti, předá formulář žádosti o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny a zprostředkování NRP a další formuláře k vyplnění-dotazník pro žadatele o svěřeni dítěte do své péče, dotazník s požadavky na svěřené dítě, dotazník o zdravotním stavu.

Domluví se na příští schůzce, kdy je třeba připravit následující **podklady**:

- Vyplněnou žádost o NRP a dotazníky.
- V případě žádosti o osvojení , žádost obsahuje i písemné vyjádření, zda žadatel souhlasí s tím , aby po uplynutí 18 měsíců od právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů byl zařazen též do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny.
- K žádosti je dále přiložen písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči (krajský úřad, MPSV ČR, popř. Úřad) je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování a také kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.
- Doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo doklad o hlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů.
- Stručný životopis.
- Rodný list.
- Oddací list, popř. rozvodový rozsudek.
- Dotazník o zdravotním stavu vyplněný praktickým lékařem, při léčení pro nějaké onemocnění zprávu odborného lékaře.
- Zprávu zaměstnavatele o pracovním hodnocení a průměrných měsíčních příjmech, u OSVČ daňové přiznání a potvrzení o placení pojistného.
- Popřípadě další podklady, jako jsou rozsudky soudů, pokud jsou v rodině již děti tak zprávy škol, pediatra.
- Fotografie.
- Opis rejstříku trestů.

K vyřizování žádosti o NRP rovněž patří **návštěva sociální pracovníce OÚ obce s rozšířenou působností u žadatele doma**, která bude zjišťovat jeho bytovou a rodinnou situaci.

Výše zmíněné podklady spolu se zprávou o žadatelových sociálních poměrech, kterou zpracovává sociální pracovníce a stanoviskem OÚ obce s rozšířenou působností k žádosti o NRP tvoří **spisovou dokumentaci**. Po shromáždění všech

podkladů je kopie spisové dokumentace sociální pracovníci postoupena krajskému úřadu. K předání potřebných podkladů na krajský úřad dochází zhruba po 2 až 3 měsících od podání žádosti.

Krajský úřad provede posouzení zdravotního stavu posudkovým lékařem a zajistí žadateli absolvování přípravy na přijetí dítěte.

Následně bude žadatel pozván k psychologickému vyšetření na krajský úřad. Závěry psychologa, který shrne motivace, životní zkušenosti, charakterové předpoklady a představy o přijatém dítěti, se stanou posledním podkladem pro rozhodnutí o žádosti. Do roku 2006 se praktikoval odlišný postup. Žadatelé nejdříve absolvovali psychologické vyšetření, Krajský úřad poté rozhodl o jejich zařazení či nezařazení do evidence vhodných budoucích osvojitelů či pěstounů. Potom teprve následovala účast na přípravě na přijetí dítěte. Přípravou tak prošli jen žadatelé zařazení.

Po přijetí novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí však nyní příprava předchází odbornému posouzení. To znamená, že ji absolvují všichni žadatelé, a to ještě před psychologickým vyšetřením a rozhodnutím, zda budou, či nebudou do evidence vhodných žadatelů o NRP zařazeni.

Mezi odborníky se o dopadech této změny hodně diskutuje, přestože se zmíněný postup praktikuje krátce, „předsazení“ přípravy před psychologickým vyšetřením žadatelů pomáhá k daleko zřetelnější představě a širší informační výbavě ohledně nároků a specifik NRP než dříve. Na druhou stranu informace získané na přípravě poskytují žadatelům také zřetelnější představu o tom, co asi bude psychologické vyšetření vyžadovat, a tak dochází k zavádějícímu a zkreslujícímu projevu žadatelů. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008, s. 71 – 77))

Pokud žadatelé úspěšně projdou odborným posouzením na krajském úřadě, obdrží následně správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny, případně o zařazení do obou evidencí (v případě zdvojené žádosti). Neúspěšní žadatelé, tedy ti, kteří z krajského úřadu obdrželi rozhodnutí o nezařazení do evidence (evidencí) vhodných žadatelů, mají možnost do 15 dnů od obdržení tohoto rozhodnutí podat odvolání, a to k Ministerstvu práce a sociálních věcí. Ministerstvo může na základě vlastního přešetření příslušných skutečností rozhodnutí krajského úřadu potvrdit, nebo rozhodnout, že žadatelé budou do evidence vhodných uchazečů o zprostředkování NRP zařazeni.

Počet vysloveně neúspěšných, psychologem zamítnutých žádostí je relativně nízký, zhruba mezi 5-10%. Může se zdát, že úřední procedura je pro žadatele příliš náročná a složitá, na druhé straně prověření zájemců o NRP snižuje riziko ztroskotání nově založené rodiny. Zájemci o NRP by si měli být vědomi, jak závažnou etapu právě podstupují a v případě jakýchkoliv nejasností či nesrovnalostí kontaktovat nezávislé odborníky poraden státních či neziskových organizací. Pokud nenastanou zcela zbytečné průtahy a ze žadatelů se na úřadech nestane pouhé „číslo jednáci“, je vše v pořádku. (Průvodce nových rodičů, Sdružení pěstounských rodin, 2008)

Odborná příprava žadatelů

Zkušeni rodiče, kteří vychovali své děti, se často domnívají, že příprava k přijetí dítěte je pro ně zbytečná. Ale jak vyplývá ze zkušeností pracovníků z oblasti NRP, takový názor je mylný. Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí budou žadatelé, kteří se bezdůvodně přípravy nezúčastní, vyřazeni z evidence.

Ze strany MPSV jsou v Doporučeném metodickém rámci pro realizaci přípravy (2006) cíle přípravy vymezeny takto:

- Poskytnout žadatelům přístupnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách NRP.
- Umožnit žadatelům utvořit si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního“ dítěte.
- Získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.

Zmíněné cíle přípravy by při tom měly být naplněny prostřednictvím těchto základních programových témat:

- charakteristiky dětí umístovaných do NRP,
- specifika péče o děti v NRP,
- problematika péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, smyslový handicap, masivnější poruchy chování),
- otázky zátěže dítěte z biologické rodiny (závislosti, onemocnění, sociální nepřizpůsobivost),
- sociálně-právní témata NRP,
- zprostředkování NRP, soudní řízení,
- psychologie dětí v NRP (základy vývojové psychologie, otázky identity),
- dopad dosavadní životní historie dětí na jejich psychiku-chování a prožívání (zejména problematika psychické deprivace),
- role náhradního rodiče v životě dítěte včetně rozdělení rodičovských rolí,
- otázky účasti biologické rodiny dítěte v NRP (kontakt s biologickými rodiči a vytváření obrazu o jejich osobách),
- řešení náročných krizových situací,
- problematika reakce a přístupu vlastních dětí a „spoluúčasti“ rodiny žadatelů, specifika péče o etnicky odlišné děti. (Gabriel, Novák, 2008, s. 80 - 81)

Poskytování informací v rámci přípravy by mělo probíhat srozumitelnou a přístupnou formou. Samotná příprava by se měla skládat z části teoretické a z části praktické (zážitkové). Teoretická část se skládá zpravidla z několika odpoledních či celodenních bloků sestávajících z odborných přednášek. Zážitková část se potom obvykle realizuje prostřednictvím vícedenních, většinou pobytových setkání, pořádaných nejčastěji o víkendech. Rozsah jednotlivých praktických bloků a počet vícedenních setkání se liší podle možností a zkušeností organizátorů a poskytovatelů přípravy. V tomto ohledu nejsou jednotlivá krajská pracoviště a poskytovatelé jednotní. Rozdílné názory jsou ohledně otázky dělení přípravných skupin na skupiny

osvojitelů a skupiny pěstounů i na časovém rozsahu příprav. Nejdelsí časový rozsah příprav by se měl týkat „profesionálních pěstounů“, kde je potřeba delšího vzdělávání více než zřejmá. Délka časového rozsahu přípravy by měla být alespoň 35 vyučovacích hodin u „profesionálních“ pěstounů alespoň 70 hodin. Samotný kurz je obvykle rozložen do 1 až 3 měsíců.

Délka čekání zprostředkování osvojení dítěte je závislá na tom, o jaké dítě má žadatel zájem a také v jakém kraji má trvalé bydliště (v některém je méně, v některém více žadatelů). Než bude zařazen do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči trvá přibližně rok od podání žádosti. V případě zdravého, neromského kojence nebo batolete je pak doba čekání 4-5 let. V případě dítěte s postižením (jedná se i o malá - sluchová, zraková atd. postižení) nebo romského je doba podstatně kratší. Čím jsou nároky žadatelů vyšší, tím se doba čekání prodlužuje. Přijetí dítěte do pěstounské péče trvá přibližně 1 rok.(Průvodce nových rodičů, SPR, 2008)

V tomto časovém období „čekání na dítě“ probíhá podle velmi odpovědného a odborného postupu vlastní zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Krajský úřad zjistí, že pro určité konkrétní dítě vedené v evidenci dětí se nachází v evidenci žadatelů vhodná osoba.

Zákon zavazuje krajský úřad při zprostředkování NRP, aby přihlédl k **doporučení poradního sboru** zřizovaného hejtnanem kraje, jehož členové jsou odborníky z oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Poradní sbor tvoří odborníci z oboru pediatrie, pedagogiky, psychologie a zástupci sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnanci krajského úřadu a obecního úřadu obcí s rozšířenou působností. Poradní sbor má nejméně 5 členů. Schází se poté, co krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě (§ 38a odst.3, 4 zákona o SPO).

Krajský úřad má povinnost neprodleně oznámit žadateli skutečnost o nalezení vhodného dítěte. Toto oznámí i obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Na základě tohoto oznámení vzniká žadateli právo seznámit se s dítětem a jeho spisovou dokumentací. Žadatel má právo navštívit dítě v ústavním zařízení, příp. pokud je dítě v péči jiné fyzické osoby, má tato osoba povinnost umožnit seznámení žadatele s dítětem. Do 30 dnů od vydání oznámení o vhodnosti stát se budoucím osvojitelem či pěstounem dítěte se musí žadatel rozhodnout zda dítě přijme a podat žádost o svěřeni dítěte do péče. Pokud k tomuto nedojde, pokračuje krajský úřad v dalším zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče pro takové dítě i pro tohoto žadatele.(Novotná,Burdová, Zákon o SPOD, 2007)

Nedojde li ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče krajským úřadem:

- do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí, nebo
- do 12 kalendářních měsíců , ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, zašle kopii údajů z těchto evidencí **Ministerstvu práce a sociálních věcí** pro zařazení do evidence. Ministerstvo vede pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče evidenci dětí a evidenci žadatelů dle § 23 odst.1 zákona o SPO.I zde platí stejné podmínky jako

při zprostředkování krajskými úřady. I zde ukládá zákon (§38b) ministři práce a sociálních věcí zřizovat poradní sbor. Ani poradní sbor ministerstva nemá rozhodovací působnost, jeho úkolem je doporučovat. Jestliže **ministerstvo nezprostředkuje** osvojení nebo pěstounskou péči,

- do 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí vedené ministerstvem, nebo
- do 6 kalendářních měsíců od zařazení žadatele do evidence žadatelů vedené ministerstvem, postoupí kopii údajů z těchto evidencí, **Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí**, pokud s tím žadatel vyjádřil souhlas. (Novotná, Průšová, K vybraným otázkám..., 2004)

Vzhledem k tomu, že proces zprostředkování je celkově časově náročný, je v zájmu dítěte i ohledem na jeho věk, aby ke zprostředkování došlo co nejrychleji, ovšem cílem není za každou cenu uspokojit všechny žadatele. Cíl je uspokojit právo a potřebu dítěte vyrůstat pokud možno v co nejkvalitnějším rodinném prostředí. Zařazení do evidence nezakládá žádný právní nárok na pozdější zprostředkování NRP příslušným úřadem (úřady). I na tuto informaci je třeba žadatele upozornit. (Gabriel, Novák, Psychologické poradenství v NRP, 2008)

Žadatelé by měli období čekání na dítě využít k ještě většímu prohloubení svých znalostí ohledně NRP, pokračovat ve studiu dostupné literatury, pokusit se ve svém okolí nalézt rodiny, které již mají doma přijaté dítě a jsou ochotny se o své zkušenosti otevřeně podělit. Mohou využít nabídky různých společných setkání, víkendů, apod. pořádaných nestátními organizacemi, které takové rodiny sdružují.

Je také dobré o plánovaném přijetí dítěte postupně informovat i širší rodinu se kterou jsou žadatelé v užším a pravidelném kontaktu. V první řadě se to týká budoucích babiček a dědečků, existence dobrých vztahů mezi žadatelem a rodiči je velmi vítaná a dítě je tak obohaceno po stránce citové i poznávací.

Délka seznamování s dítětem před jeho převzetím z ústavu se odvíjí od tempa a kvality jeho vzájemného sblížení s žadatelem. Obecně platí, že čím je dítě starší, potřebuje častější návštěvy a delší dobu seznamování před odchodem z ústavu.

Ode dne, kdy žadatelé obdrží „oznámení o vhodnosti“, mají 30 dnů na to, aby požádali o svěřeni dítěte do zkušební péče. V případě „předpěstounské“ péče se může proces zdržet, protože biologičtí rodiče jsou účastníky řízení, mají právo se ke svěřeni svého dítěte do péče budoucích pěstounů vyslovit, a před jeho umístěním do rodiny je třeba vyčkat, zda a v jakém smyslu se k tomuto rozhodnutí rodiče vyjádří, případně až krajský úřad rozhodne o jejich odvolání.

Tato zkušební péče budoucích osvojitelů či pěstounů musí ze zákona trvat minimálně 3 měsíce, soud může rozhodnout o svěřeni dítěte teprve po uplynutí této lhůty, i když žádost o svěřeni lze podat i dříve. Na soudní rozhodnutí se v případech náhradní rodinné péče čeká poměrně dlouho (měsíce-výjimečně i déle než dva roky). Soud si při jednání o svěřeni dítěte do osvojení či pěstounské péče vyžádá zprávu sociálního pracovníka z příslušného orgánu sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností, který rodinu s dítětem ve zkušební péči pravidelně navštěvuje a původní psychologickou zprávu z odborného posouzení žadatelů. Soudce může požádat o její

aktualizaci a doplnění o stav po přijetí dítěte a zhodnocení kvality a prognózy jeho adaptace v novém prostředí.

Soudním rozhodnutím o svěření dítěte celý proces zprostředkování končí. V případě osvojení je spis vyřazen z evidence krajského úřadu a osvojitelská rodina nesmí být při výchově osvojeného dítěte nikterak rušena a kontrolována, protože se má za to, že vznikla nová funkční rodina, která je ve smyslu Listiny (čl. 10, 12 a čl.32) pod ochranou zákona. Všechny fyzické osoby, které se seznámili s údaji o osobách, jimž bylo dítě svěřeno do péče budoucích osvojitelů, jakož i o místě pobytu takového dítěte, ukládá § 57 zákona o SPO povinnost mlčenlivosti o uvedených skutečnostech.

V případě pěstounství je rodina nadále navštěvována sociálním pracovníkem příslušného obecního úřadu po celou dobu péče o svěřené dítě, tedy případně až do jeho zletilosti. (Gabriel, Novák, 2008)

3.2 Přijetí dítěte do rodiny a následná práce s náhradní rodinou

Dá se říci, že ukončením procesu zprostředkování NRP vše teprve začíná. Děti nebo mladí lidé, kteří přicházejí do pěstounské péče ze své biologické rodiny nebo z náhradní rodiny, zažívají pocity ztráty a odloučení od svých rodičů nebo pěstounů, k nimž byli citově připoutáni. Proto je také snaha zabránit tomu, aby dítě stříдалo pěstounské rodiny, jedním z největších témat náhradní rodinné péče. Rovněž děti z ústavů opouštějí prostředí, oblíbená místa či hračky, své kamarády a lidi, na které byly zvyklé. Na rozdíl od dětí, které přicházejí z náhradní péče nebo své vlastní rodiny, vzniká u dětí z ústavu silná citová vazba k pracovníkům ústavu jen zřídka. (Formánek, Vrbotská, Průvodce pěstouna, s. 10 – 11)

Výchova dítěte v náhradních rodinách (i v ústavních zařízeních) by měla reflektovat několik nezodpovězených a často i těžko zodpověditelných existenciálních otázek dítěte:

- Otázky spojené s minulostí. Mohu za to, co se stalo, já, moji rodiče, nebo někdo další? Co bylo špatně, proč mě vzali z rodiny? Proč jsem se narodil právě těmto rodičům?
- Otázky spojené s přítomností. Proč tu jsem? Mají mě rodiče rádi? Jak se mám chovat k vychovatelům? Co si myslí o mně a o mých rodičích? Komu na mně (víc) záleží? Chybím svým rodičům vůbec někdy? Mám mít rodiče rád, nebo je mám nenávidět?
- Otázky spojené z budoucností. Jaký smysl má můj život? Závisí moje budoucnost hlavně na mně? Vyplatí se mi, když se budu snažit? Dokážu to? Nebudu jako moji rodiče?

Vytváření identity (tzn. I identity dítěte svěřeného do náhradní výchovy) je zásadně spojeno s naší minulostí, přítomností i budoucností. V náhradní rodině se se svou minulostí nevyrovnává jen dítě, ale i náhradní rodič, resp. Vychovatel. Takový proces v biologické rodině neproběhne.

Ještě dnes se setkáváme s adoptivními rodiči, kteří dítěti buď úplně zamlčí to, že je osvojené, nebo mu o minulosti podávají velmi zkreslené informace. Snaží se o nemožné – chtějí mít minulost dítěte pod kontrolou. Postupují jedním ze třech způsobů:

- O minulosti se vyjadřují neurčitě, čekají na „vhodnou“ příležitost, kdy dítěti povědí „celou“ pravdu, bojí se hlavně toho, že dítě kvůli této informaci emocionálně ztratí, přitom ale podceňují rizika spojená se zamlčováním.
- Snaží se dítěti podstrčit takovou rekonstrukci minulosti, která jim více vyhovuje, přitom však neodpovídá realitě.
- Úplně si vymyslí jeho minulost.

V oblasti náhradní výchovy je žádoucí cíleně pracovat s minulostí dítěte. Vytváření Knihy života, domácí rituály související s různými výročími, které umožňují propojit minulost s přítomností a zdůraznit význam dítěte i náhradního rodiče v jejich vzájemném vztahu. (Škoviera, Dilemata náhradní výchovy, s. 122 – 123).

Jednostranné chápání smyslu života pouze v rovině „ted' a tady“ většinou vede k povrchním, krátkodobým, pragmatickým a zmaterializovaným vztahům. Platí to pro děti i pro jejich vychovatele (rodiče) Na druhé straně ani lpění na minulosti, neustálé vrácení se zpět, není produktivní. Vedení dítěte k adekvátnímu vnímání vlastní minulosti a přítomnosti a k představě vlastní budoucnosti je důležitou součástí výchovy, podílí se na osobnostním růstu jedince.

Dobrá náhradní rodina nabízí vztahy na celý život, navíc ve stabilním „personálním“ složení. A pokud se do ní dítě dostane v útlém věku, má šanci prožít standardní psychosociální vývoj. (Škoviera, Dilemata náhradní výchovy, s. 124 – 125).

3.3 Úloha nestátních organizací

Děti, které přicházejí z ústavní péče, neznají citové připoutání a trvá nějaký čas, než si zvyknou na projevy citů a naučí se je samy projevovat. Přistěhování do nové rodiny může v dítěti vyvolat úzkost a sklíčenost. Nová rodina mu může pomoci překonat toto nesnadné období tím, že začne budovat citové vazby k dítěti pomalu, opravdově a poučeně. Je důležité hlavně v tomto období nabídnout pěstounským, v případě potřeby i osvojitelským rodinám, pomocnou ruku v podobě odborných služeb a dalšího vzdělávání v průběhu pěstounské péče. Tyto služby nabízejí nestátní neziskové organizace.

Aby mohly tyto organizace působit v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, musí mít vydané pověření k výkonu SPO příslušným krajským úřadem.

Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje, aby některé činnosti SPO vymezené zákonem vykonávaly vedle orgánů SPO i fyzické a právnické osoby. Vymezené činnosti však mohou vykonávat jen na základě pověření, o kterém rozhoduje od 1. 1. 2002 krajský úřad.

Orgány SPO, které vydaly pověření, jsou povinny sdělovat Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR údaje o tom, kterým fyzickým a právnickým osobám bylo pověření vydáno, popř. odňato a z jakých důvodů. Ministerstvo vede na základě těchto údajů centrální evidenci pověřených osob. Pro účely rozhodování o pověření poskytuje ministerstvo orgánům SPO údaje z této evidence.

V Jihomoravském kraji působí v oblasti sociálně-právní ochrany celkem 17 pověřených osob, z nich 11 v oblasti náhradní rodinné péče. (stav k 1. 1. 2006)

Pověření k navrhování obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče má **Sdružení pěstounských rodin, o. s. Brno**.

V rámci náhradní rodinné péče (dále NRP) nabízí:

- Konzultační a poradenskou činnost v oblasti pedagogické, psychologické a sociální pro rodiče s dětmi v NRP.
- Telefonickou a internetovou poradnu zájemcům o NRP a stávajícím pěstounským a osvojitelským rodinám.
- Poradenství pro zájemce o NRP a následné doprovázení až po evidenci mezi žadatele.
- Vyhledávání dětí vhodných do NRP.
- Vyhledávání vhodných žadatelů pro NRP.
- Zprostředkování setkání s pěstounskými a osvojitelskými rodinami v rámci jednodenních akcí, víkendových pobytů a letních ozdravných dovolených i v soukromí.
- Zprostředkování konzultace psychologa – specialisty na NRP
- Zajištění výpomoci v rodinách prostřednictvím dobrovolných pracovníků.
- Volnočasové aktivity pro děti v náhradních rodinách.
- Víkendové pobyty maminek: tvůrčí, vzdělávací, ozdravná a inspirující setkání.

- Ozdravné specializované pobyty pro rodiny se zaměřením: 1. na dospívající, 2. romské děti, 3. děti mladší 12-let.
- Pořádání jednodenních akcí (výlety, exkurze, návštěvy divadelních představení), přednášek, společných setkání v rámci Klubu pěstounských rodin.
- Pravidelná setkání s odborníky pro zájemce o NRP a pěstouny, osvojitele.
- Zapůjčení odborné literatury z naší knihovny.
- Zprostředkování kontaktů na sociální služby v místě bydliště ve všech regionech ČR. (SPR, Průvodce rodičů, s. 28 – 30)

Mezi další projekty Sdružení pěstounských rodin patří:

- Vydávání čtvrtletníku **Průvodce náhradní rodinnou péčí**, který se věnuje aktuálním tematickým otázkám i dění ve Sdružení pěstounských rodin.
- **Dům jistoty**: centrum volnočasových aktivit pro sociálně znevýhodněné děti. Poskytuje všestrannou podporu a napomáhá tímto ohroženým a sociálně znevýhodněným dětem a dospělým začlenit se do společnosti. Provozuje nízkoprahovou **Pestrou klubovnu**, dále nabízí zájmové kroužky (taneční soubor, balet, break dance, ruční práce, výtvarná dílna, angličtina hrou, hudební hrátky), individuální doučování, sociální a psychologické poradenství.
- **Dům na půli cesty**: přechodné zařízení pro mladé lidi, kteří v 18 letech opouští ústavní zařízení a nemají rodinné zázemí. Je určen také pro děti z velkých pěstounských rodin nebo pro mladé dospělé od 18 do 26 let, kteří se momentálně nacházejí v bezvýhodné životní situaci. Nabízí jim podporované ubytování, práci, sociální služby (služby psychologa, sociálního pracovníka), a terapii (ergoterapii, psychoterapii, canisterapii a hippoterapii).

Další pověřené nestátní neziskové organizace, které se věnují náhradní rodinné péči:

- Středisko náhradní rodinné péče
- Fond ohrožených dětí
- ISIS – občanské sdružení pro pomoc dětem bez domova
- Kolpingova rodina Smečno
- Sdružení pěstounů v Ostravě
- Nadační fond pro opuštěné děti Rozum a cit
- Nadace Naše dítě
- Nadace Terezy Maxové
- Brněnský institut rozvoje občanské společnosti TRIALOG
- TRIADA – poradenské centrum
- Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové
- Filadelfie – Přístav Oldřichovice
- Rodina sv. Zdislavy
- Amalthea – Občanské sdružení podporující rozvoj péče o rodinu a dítě
- Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA
- Středisko pomoci rodinám a dětem
- Centrum pro rodinu
- Pěstounské rodiny kraje Vysočina
- Institut náhradní rodinné péče

3.4 Dílčí závěr

Zprostředkování náhradní rodinné péče je složitý proces, na kterém se podílí mnoho pověřených osob z různých orgánů sociálně – právní ochrany dětí. Proto je třeba jejich **úzké spolupráce a vzájemné informovanosti**.

Prvním úřadem v kontaktu s klientem je **obecní úřad obce s rozšířenou působností**. Tento vede spisovou dokumentaci dětí vhodných do náhradní rodinné péče a žadatelů o NRP. Kompletní dokumentace neprodleně postupují krajskému úřadu.

Krajské úřady zajišťují odborné posouzení žadatelů o NRP, kterému předchází odborná příprava žadatelů o osvojení či pěstounskou péči. Pak jsou zařazeni tito žadatelé do evidence. Krajský úřad přihlíží k doporučení poradního sboru, který je sestaven z řady odborníků z problematiky péče o dítě. Pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat NRP ve lhůtě stanovené zákonem, zašle kopie údajů z těchto evidencí ministerstvu.

Jestliže ani **ministerstvo** nezprostředkuje NRP, postoupí kopii údajů z této evidence **Úřadu** v případě, že s tím žadatel souhlasil. Úřad zprostředkovává na základě zákona pouze osvojení.

Proces zprostředkování NRP je poměrně časově náročný, je třeba v zájmu dítěte, i s ohledem na jeho věk, aby byl uskutečněn co nejrychleji, ovšem ne za každou cenu.

Práce s rodinami po zprostředkování náhradní rodinné péče nekončí. Pokračuje v **dlouhodobém permanentním poradenství**, v němž se angažují především nestátní neziskové organizace. Zde je velký prostor pro práci s těmito rodinami. V současnosti se hodně hovoří o nových přístupech a poznatcích o náhradní rodinné péči ze zahraničí.

II. Praktická část

4. Rozhovor s pěstounkami a průzkum veřejného mínění

V této části práce jsem se blíže seznámila s ženami, které se zabývají pěstounskou péčí a mohla jim položit několik otázek. Především mě zajímala jejich motivace k přijetí dětí do pěstounské péče, dále pak stáří a počet dětí v pěstounské péči a praktické otázky, týkající se chodu domácnosti (bytové a finanční podmínky, soužití s širší rodinou, apod.). Povídalý jsme si také o partnerských vztazích, výchovných problémech dětí, neúspěších a boji se syndromem vyhoření. Vzhledem k práci s citlivými informacemi jsem neuváděla v rozhovorech konkrétní údaje o těchto ženách.

Druhým bodem praktické části mé práce byl malý průzkum mezi laickou veřejností na téma náhradní rodinné péče. I zde mě zajímala motivace k přijetí cizího dítěte do rodiny a základní obtíže, které si veřejnost s přijetím dítěte spojuje. Vytvořila jsem k tomuto účelu stručný dotazník.

4.1 Setkání s matkami - pěstounkami na víkendovém pobytu

Motto:

Dítě je pohyblivý živel, přináší plno vzruchu do života, nikdy není nouze o zábavu ani o starosti a úzkosti. Bez dítěte by byl život nudný.

Zdeněk Matějček

Při sběru materiálu k vypracování bakalářské práce jsem kontaktovala organizaci Sdružení pěstounských rodin, a díky ní jsem se mohla zúčastnit víkendového pobytu pro maminky-pěstounky. Použila jsem metodu rozhovoru.

Tohoto víkendu se zúčastnilo osm maminek, které si tak mohly odpočinout od svých běžných starostí, zregenerovat své síly a načerpat nové podněty. Program byl opravdu bohatý: tvoření košíků z pedigu pod vedením zkušené lektorky, výlet na Babí lom, relaxační cvičení vycházející z jógy. Večery byly věnované diskusním skupinám a zážitkovým technikám, kde jsme se spolu s pracovníci Poradny věnovaly tématům vztahujícím se k přijatým dětem a jejich potřebám. Pobyt se uskutečnil v Duchovním centru sv. Františka ve Vranově u Brna. Atmosféra na pobytu byla uvolněná a pohodová snad i díky těmto krásným, přitom jednoduchým a střídavým prostorám. Stravu nám připravovaly řádové sestry, nerušila nás televize ani rozhlas. Píši o tom proto, že v takovémto prostředí se mnohem lépe mluvilo o tak intimních tématech jako neplodnost nebo úmrtí biologického dítěte.

Na tomto setkání mě překvapila především velká různorodost osudů těchto žen. Čekala jsem, že se setkám s tichými asketickými osobami, ale opak byl pravdou. Tyto matky-pěstounky jsou „obyčejné“ ženy jako všechny ostatní, s tím rozdílem, že byly ochotny svůj život nabídnout několika cizím dětem, obětavě a bez nároků.

Se zájmem jsem si mohla vyslechnout velké množství životních příběhů a mohla závidět nadšení s jakým mluvily o svých dětech a elán, který tyto ženy mohou rozdávat.

Za hlavní důvod k přijetí cizího dítěte ženy uváděly potíže s otěhotněním a nemožnost mít vlastní potomky. U jedné maminky to byla reakce na úmrtí svého biologického dítěte na zhoubné onemocnění. Jiná zase pracovala v sociálním zařízení a stala se pěstounkou mentálně postiženého dítěte. Byly zde však i ženy, kterým vlastní děti odrostly a ony se rozhodly, že mají energii ještě na výchovu dalších.

Průměrný počet dětí v rodině byly tři-čtyři. Žádná z maminek neměla velkou pěstounskou rodinu (osm dětí a více), některé z nich byly zároveň osvojitelky i pěstounky. Děti byly nejčastěji mladšího školního věku, jiného etnika nebo míšené (poloromské, apod.), s menšími či většími fyzickými nebo mentálními handicapy. Některé z nich špatně snášely kontakt s biologickými rodiči, jiné byly naopak obohaceny pěkným vztahem s biologickými prarodiči.

Jen jedna maminka žila s rodinou v bytě, ostatní vlastnily rodinné domky. Z pohledu majetkových poměrů je domek se zahradou pro pěstounskou rodinu opravdu výhra.

Ženy mluvily pěkně o svých mužích jako o spolehlivých partnerech, kteří mohou být dětem opravdovým vzorem. Což také dokázali při nedělním odvozu svých manželek, bez reptání a s pěkně upravenými dětmi, které měli sami na starosti.

Aby nebylo vše tak ideální, maminky mluvily i o svých starostech, např. kde sehnat denní asistentku na pár hodin k těžce postiženému autistickému dítěti nebo alespoň jak toto dítě dopravit do vhodného stacionáře, když bydlí ve vzdálenější malé vesničce-na speciální služby všude daleko. Žádná z nich si nestěžovala na finanční problémy, ale jistě je každému jasné, že až děti povyrostou a budou se chtít osamostatnit, je jim potřeba pomoci s bytovou otázkou. Ne každé dítě bude schopné si poradit vlastními silami. Zatím se snaží pěstounky tento problém oddalovat přibudováním dalšího pokojíku v podkroví, apod.

Jiná maminka si stěžovala při léčení svého dítěte na komunikaci nebo spíš na nekomunikaci mezi dětským lékařem, odborným lékařem-neurologem a psychologem. Další maminka by ráda přijala do pěstounské péče třetí dítě, ale není úspěšná. A další má starosti se svými rodiči, kteří se s jejím pěstounstvím nemohou smířit a nemají zájem o děti.

To všechno byly menší či větší starosti matek-pěstounek, většinou starostí se kterými by mohl pomoci stát s lepším, jednodušším, propracovaným sociálním systémem.

Pobyt byl pro mne velkou inspirací a poznáním, že existují lidé, kteří se životních strastí nebojí, umí bojovat i za jiné a nic za to neočekávají.

Pěstounům a jejich dětem se snaží pomoci i organizace, která byla jmenována v úvodu-Sdružení pěstounských rodin. Vzniklo v roce 1995 jako nestátní nezisková organizace z iniciativy samotných pěstounů.

Je organizací pověřenou sociálně-právní ochranou dětí a je jejím cílem pomoci opuštěným dětem vyrůstajícím v ústavní péči, stávajícím i budoucím náhradním rodinám, rodinám sociálně znevýhodněným a mladým lidem, odcházejícím z dětských domovů do samostatného života.

V současné době je činnost Sdružení soustředěna do tří pracovišť: **Poradny náhradní rodinné péče, Domu jistoty a Domu na půli cesty** ve Velkém Dvoře u Pohořelic, které naplňují národní a evropské projekty.

4.2 Vyhodnocení průzkumu o náhradní rodinné péči

V současnosti jsem maminkou desetiměsíční holčičky a pobývám na rodičovské dovolené, proto jsem vlastní průzkum prováděla většinou v místech, kde jsem se setkávala s dalšími maminkami – hudební školka Yamaha, Plaváčky, cvičení s dětmi, aquaerobic, apod. V průzkumu se mi podařilo oslovit 40 osob

Otázky z dotazníku:	Počet osob:
1. Pohlaví:	
1) žena	40
2) muž	0
2. Věk:	
1) méně než 30 let	10
2) 31 – 39 let	16
3) 40 – 45 let	9
4) 46 a více	5
3. Dosažené vzdělání:	
1) základní	0
2) vyučen	6
3) střední s maturitou	24
4) vysokoškolské	10
4. Přijal(a) byste do své péče nevlastní dítě?	
1) ano, uvažoval(a) jsem o tom	4
2) nevím, záleží na okolnostech	23
3) určitě ne	13

5. Pokud jste v předchozí otázce označili odpověď číslo 2), napište, prosím, na jakých okolnostech by záleželo (vypište do řádku)

Při této otázce byla možnost jedné i více odpovědí. Vychází z celkového počtu 23 odpovídajících osob. Nejčastěji byla různou formou použita odpověď, **přijetí nevlastního dítěte**:

- z důvodu neschopnosti mít vlastní dítě (neplodnost, raději přijmout cizí dítě než umělé oplodnění, apod.), 23
- při ztrátě vlastního dítěte, 3
- při zlepšení bytových a finančních podmínek, 2
- kdyby si to přál partner. 2

6. Čeho byste se při přijetí nevlastního dítěte nejvíce obávali?

Při této otázce byla také možnost jedné i více volných odpovědí. Vychází z celkového počtu 40 odpovídajících osob. Zde nejčastěji figurovala odpověď, **obava**:

- z výchovných obtíží, 26
- z genetické zátěže (myšleno romské etnikum) 24
- z problémů v rodině, 15
- z reakce okolí 9

1. V otázce pohlaví jsem se dotazovala jenom žen, z výše jmenovaných důvodů.
2. Podle věku bylo nejvíce žen ochotných přijmout nevlastní dítě
 - v kategorii 31 – 39 let 2 osoby
 - v kategorii 40 – 45 let 2 osoby

Nerozhodných bylo nejvíce

- v kategorii 31 – 39 let 12 osob
- v kategorii \leq - 30 let 6 osob
- v kategorii 40 – 45 let 4 osoby
- v kategorii 46 - \geq 1 osoba

Nejvíce negativních odpovědí bylo:

- v kategorii 46 - \geq 4 osoby
- v kategorii 41 – 45 let 4 osoby
- v kategorii 31 – 39 let 4 osoby
- v kategorii \leq - 30 let 1 osoba

Z tohoto lze usuzovat, že méně ochotné přijmout cizí dítě byly ženy spíše starší, na hranici produktivního věku, příp. s více zkušenostmi. Více se obávaly výchovných potíží, problémů v rodině a reakce okolí.

Více nerozhodné byly ženy v produktivním věku a ženy mladší 30 let. Také nejčastěji uváděly důvod přijetí cizího dítěte - neplodnost nebo ztráta vlastního dítěte. Více se obávaly genetické zátěže.

Podle dosaženého vzdělání byly nejčastěji ochotny přijmout dítě ženy se:

- středoškolským vzděláním 3 osoby
- vysokoškolským vzděláním 1 osoba
- vyučené 0 osob

a podobně vyšly výsledky v negativním smyslu. Ze 13 negativních odpovědí byly ženy se:

- středoškolským vzděláním 9 osob
- vysokoškolským vzděláním 3 osoby
- vyučené 1 osoba

Překvapilo mně, že se v průzkumu objevily dvě ženy, které se účastnily projektu „Adopce na dálku“, což nemá se skutečným osvojením mnoho společného, avšak ve vzorku 40 osob je to poměrně vysoké číslo – 5%.

Adopce na dálku – projekt pro podporu vzdělávání a zajištění základních životních potřeb dětí z rozvojových krajín. Pomocí pravidelného finančního daru od svého „osvojitele“ se může vybrané dítě vzdělávat a žít na alespoň minimální životní úrovni ve své rodné zemi. Přispěvatel si s dítětem může dopisovat, ale nemá žádné zákonné právo vůči tomuto dítěti.

Myslím si, že výsledky tohoto průzkumu, bohužel, nemají velkou vypovídající hodnotu z důvodu malého počtu zúčastněných osob a zkreslených informací vzhledem k nerovnoměrnému věkovému rozložení.

4.3 Dílčí závěr

Z rozhovorů s matkami – pěstounkami jsem došla k závěru, že je třeba větší podpory osob pohybujících se v oblasti náhradní rodinné péče, ze strany státu i nestátních neziskových organizací. Je třeba více terénních pracovníků pro přímou pomoc rodinám, větší propojení mezi jednotlivými organizacemi, které s rodinami pracují

Z průzkumu veřejného mínění se dá usuzovat, že česká společnost je citlivá na téma romského etnika a nejčastěji lidé uvažují o případném přijetí cizího dítěte jen v případě nemožnosti mít vlastní dítě. Také se v dotazníku objevilo třikrát více negativních odpovědí k přijetí dítěte než těch pozitivních.

Zdá se, že úspěšnější jsou neziskové organizace, které pracují v zemích třetího světa a žádají jen o materiální pomoc, než místní organizace věnující se ohroženým dětem v naší zemi.

Závěr

V proměnách světa se mění i rodina-její rozsah a struktura, bohatství vztahů. Mění se dělba práce v rodině, mění se formy rodinného soužití, kvalita partnerských vztahů, hodnotové řebříčky. Přesto však zatím zkušenosti lidstva ukazují, že nejlepším výchovným prostředím pro dítě je stále dobře fungující rodina. Dětem, kterým není umožněno vyrůstat ve vlastní, funkční rodině je třeba poskytnout včasnou, citlivou a účelnou pomoc v podobě náhradní výchovné péče. Tou je v lepším případě náhradní rodinná péče, v tom horším péče ústavní.

Cílem mé bakalářské práce bylo pokusit se nastínit problematiku náhradní rodinné péče, včetně podrobného vymezení jejich jednotlivých forem. Z tohoto popisu vyplynuly rozdíly mezi nejčastějšími formami náhradní rodinné péče – osvojením a pěstounskou péčí. Dále přiblížit celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Je zde popsána úloha a postup jednotlivých orgánů sociálně – právní ochrany dětí v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je proces, v němž tyto orgány navzájem spolupracují.

Je třeba připomenout také velmi důležitou roli sociálních pracovníků v procesu zprostředkování, kteří pracují s velmi citlivými údaji o fyzických osobách, vstupují do složitých osobních vztahů a situací. Úspěšnost celého procesu často záleží na jejich znalostech, dovednostech a zkušenostech.

V praktické části jsem se seznámila s konkrétními ženami, které se staly pěstounkami. Položila jsem jim několik otázek a mohla si vyslechnout jejich běžné rodinné radosti a starosti, s kterými se každodenně střetávají. Dále jsem se zajímala formou dotazníku mezi veřejností, co by motivovalo k přijetí nevlastního dítěte do rodiny a čeho se lidé při tom nejvíce obávají.

V práci také zmiňuji blízký úkol v oblasti náhradní výchovné péče - potřeba transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Česká republika je často kritizována za nedostatečnou úroveň ochrany dětí a časté využití ústavní péče. Přestože je teoretická základna kvalitní, nedaří se tyto poznatky přenášet do praxe. Za výchozí nedostatek je považována roztržičnost agendy péče o ohrožené děti. Problematikou těchto dětí se zabývá pět resortů, které v současné době na sebe dostatečně nenasazují a ohrožené dítě putuje jednotlivými resorty, namísto, aby tyto resorty doprovázely dítě. Dále se o péči o ohrožené děti dělí státní správa a samospráva i nestátní neziskové organizace. Oddělením státní správy a samosprávy a rozdělením kompetencí se ztratila jednota postupů a také chybí finanční motivace k preventivní péči a často se problémy řeší drahou ústavní výchovou. Je třeba také využívat nových znalostí a zkušeností ze zahraničí v oblasti profesionální pěstounské péče.

Nových úkolů je mnoho, přesto však si myslím, že současná práce s ohroženými dětmi je postavena na kvalitních základech a směřuje ku prospěchu dětí.

Resumé

Bakalářská práce na téma „Prostředí náhradní rodinné péče“ je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část má tři kapitoly.

První kapitola se zabývá charakteristikou současné rodiny a základními potřebami dítěte. Stručně je zde zmíněna i ústavní výchova jako součást náhradní výchovné péče. Dále jsou zde citovány základní principy nových transformačních opatření, potřebných k sjednocení systému péče o ohrožené děti.

Druhá kapitola je zaměřena na nejčastější formy náhradní rodinné péče. Podrobně jsou zde charakterizovány jednotlivé typy náhradní rodinné péče – podmínky vzniku, důsledky, apod.

Třetí kapitola je věnována procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, která popisuje zákonem stanovený postup, jehož výsledkem je přijetí dítěte do rodiny a úkoly jednotlivých orgánů sociálně – právní ochrany v tomto procesu. Je zde zmíněna i odborná příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči a činnost nestátních organizací, zabývajících se touto činností.

V části praktické je popsán rozhovor z víkendového pobytu s matkami – pěstounkami a zpracován malý průzkum, zaměřený na zájem široké veřejnosti o otázky výchovy dětí v náhradní rodinné péči.

Anotace

Bakalářská práce je věnována problematice náhradní rodinné péče. Stručně charakterizuje ústavní výchovu, jako jednu z forem náhradní výchovné péče. Podrobně popisuje nejčastější formy náhradní rodinné péče. Přibližuje proces zprostředkování náhradní rodinné péče a úkoly jednotlivých orgánů sociálně-právní ochrany. Součástí bakalářské práce je rozhovor s matkami-pěstounkami a průzkum, zabývající se zájmem široké veřejnosti o otázky náhradní rodinné péče.

Klíčová slova

Rodina, náhradní výchovná péče, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, osvojení, pěstounská péče, profesionální pěstounství, sociálně-právní ochrana, odborná příprava, žadatel.

Annotation

This thesis deals with the problem of the alternative family care. The institutional upbringing is characterized briefly as one of the forms of substitute educational care. The most frequent forms of substitute family care are described in detail. It is focused on the process of substitute family care implementation as well as the role of particular authorities providing the social and legal protection. The thesis includes the interview with mothers-fosters and the exploration focused to the substitute family care.

Key words

Family, substitute educational care, substitute family care, institutional care, adoption, foster care, professional foster care, social and legal protection, special preparation, applicants.

Použitá literatura

Listina základních práv a svobod.

Úmluva o právech dítěte.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 210/1998 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 589/1992 Sb., o státní politice zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Bakošová, Z., *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, s. r. o., 2008, ISBN 978-80-969944-0-3.

Formánek, O., Vrbotská, P. *Průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Praha: NATAMA, 2006.

Gabriel, Z., Novák, T. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1788-3.

Kopřiva, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2007, ISBN 80-901873-7-4.

Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1284-9.

Matějček, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-304-8.

Novotná, V., Průšová, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004, ISBN 80-86131-56-4.

Opatřil, M. a kol. *Průvodce nových rodičů*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2008.

Schoolerová, E. Jayne, *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů, 2002, ISBN 80-7255-066-7.

Škoviera, A., *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-318-5.

Vrbotská, P., *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: NATAMA, 2005.

Zezulová, D., *Domov je místo, odkud tě nevyhodí....* Olomouc: V.U.G., spol. s r.o., 2006, ISBN 80-903799-0-7.

Lidové noviny, příloha ze dne 20.8.2008 a 20.9.2008.

Průvodce náhradní rodinnou péčí, 1/2009, Sdružení pěstounských rodin.

Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2/2008, Sdružení pěstounských rodin.

www.umpod.cz/adopce/adopce.html

www.sosvesnicky.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1	Dotazník pro veřejnost o otázkách náhradní rodinné péče
Příloha č. 2	Fotografie z práce organizace, poskytující okamžitou pomoc pro děti v tísni
Příloha č. 3	Ukázky z Knihy života (viz. s. 37)
Příloha č.4	Odkaz pro budoucnost

Prosím, zakroužkujte u jednotlivých otázek pro Vás nejvhodnější odpověď.

Pohlaví:

- 1) žena
- 2) muž

Věk:

- 1) do 30 let
- 2) 31-39 let
- 3) 40-45 let
- 4) 46 a více

Dosažené vzdělání:

- 1) základní
- 2) vyučen
- 3) střední s maturitou
- 4) vysokoškolské

Přijal(a) byste do své péče nevlastní dítě?

- 4) ano, uvažoval(a) jsem o tom
- 5) nevím, záleží na okolnostech
- 6) určitě ne

Pokud jste v předchozí otázce označili odpověď číslo 2), napište, prosím, na jakých okolnostech by záleželo (vypište do řádku)

Čeho byste se při přijetí nevlastního dítěte nejvíce obávali?
(prosím, vypište do řádku)

Příloha č. 2 Fotografie z činnosti Stanice pečovatelské služby pro děti

Režim v našem domečku byl stejný jako v každé jiné průměrné domácnosti, jen dětí, ve věkovém rozmezí 3 – 18 let (výjimečně mladší, viz. Martínek na fotce), bylo o trochu více (kapacita max 10 dětí).

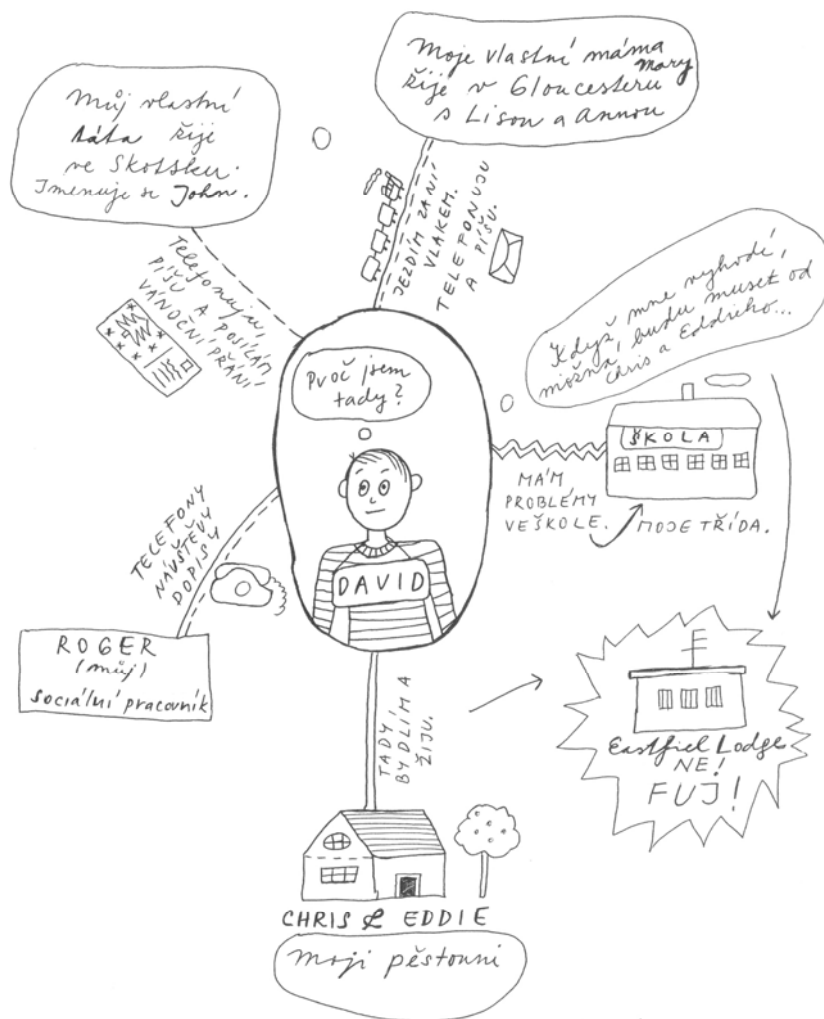

Malý opravář a piknik v okolí domečku

Malujeme, modelujeme. Kupodivu u těchto akcí ani starší děti příliš neprotestovaly.

CO MNĚ DĚLÁ STAROSTI? MÁMA!
 MÁM O NI STRACH.

Kdo jsem
Ja? Odkud
přicháím?
Kam jdu?

Vytváření KNIHY ŽIVOTA

Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti
Praktický rádce

Tony Ryan
Rodger Walker

pro Natamu přeložil Tomáš Rohrbacher

Ilustrace PETRA VRTBOVSKÁ

ISBN 978-80-247-1000-0

Jak vychováme naše děti, taková bude budoucnost tohoto světa.

